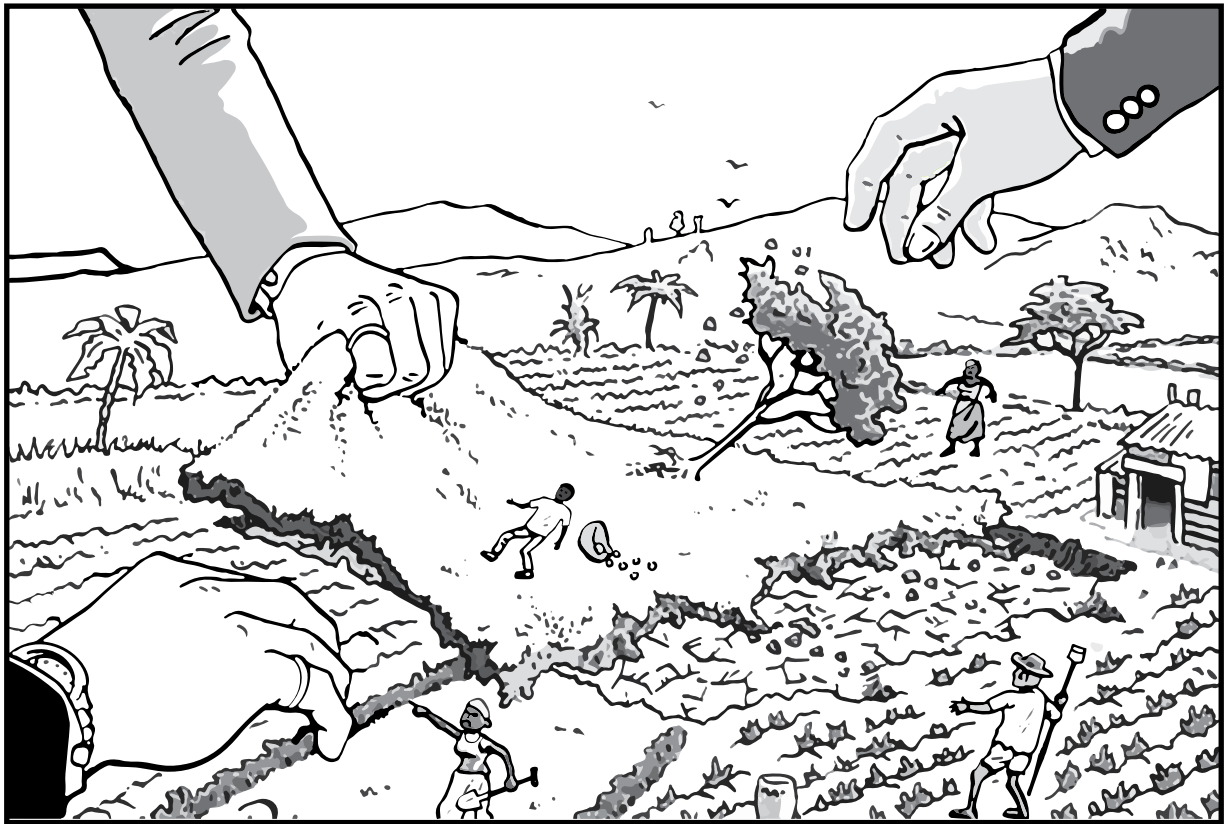


POKRET ZA SLOBODU

2014.



# OTIMANJE ZEMLJE

otpor i alternative

**POKRET ZA  
SLOBODU**



POKRET ZA SLOBODU

# OTIMANJE ZEMLJE otpor i alternative

**POKRET ZA  
SLOBODU**

2014.

## **OTIMANJE ZEMLJE – OTPOR I ALTERNATIVE**

Priredio: Milenko Srečković

Prelom: Aco Popadić

Pokret za slobodu

2014.

Štampanje ove publikacije pomogla je  
fondacija Hans-Böckler-Stiftung.



U ovoj publikaciji sadržani su najvažniji tekstovi  
o problemu otimanja zemlje koje je Pokret za  
slobodu objavljivao poslednjih nekoliko godina.

# Sadržaj

Otimanje zemlje i zemljišna koncentracija u Evropi: slučaj Srbije, Milenko Srećković, januar 2013. ....	5
Polemika u dnevnom listu „Politika“ o prodaji zemljišta stranim korporacijama između Zaharija Trnavčevića i Milenka Srećkovića, februar 2014. ....	9
Zahtev za izmenu SSP-a i zabranu rasprodaje poljoprivrednog zemljišta stranim korporacijama, jun 2013. ....	16
Podrška prof. Dr Miladina Ševarlića inicijativi PZS-a protiv otimanja zemlje, jun 2013. ....	17
Zemljišni izazovi u Evropi: od otimanja zemlje do zemljišne reforme – pismo poslanicima Evropskog parlamenta, 25. jun 2013. ....	19
Pokretanje međunarodnog saveza protiv otimanja zemlje, novembar 2011. ....	22
Deklaracija evropskog foruma za suverenost hrane održanog u Kremsu, u Austriji, avgust 2011. ....	24
Zemljišni maksimumi: obuzdavanje otimača zemlje ili uprošćavanje debate?, februar 2013. ....	28
INTERVJU	
Korporativno otimanje zemlje i prirodnih resursa – Ibrahima Kulibali, osnivač Saveza protiv otimanja zemlje, april 2014. ....	35
Kolonijalizam opstaje u glavama vladajuće elite - Ibrahima Kulibali, osnivač Saveza protiv otimanja zemlje, septembar 2011. ....	37
Borba farmera protiv otimanja zemlje u EU - Ženevjev Savinji, organizacija Via Campesina, septembar 2013. ....	40
Politička volja ključna u borbi protiv gladi – Olivije de Šuter, specijalni izveštač Ujedinjenih nacija za pravo na hranu, decembar 2013. ....	43
Skupe posledice jeftine hrane - Radž Patel, kritičar savremenog prehrambenog sistema, jun 2014. ....	47



# Otimanje zemlje i zemljišna koncentracija u Evropi: slučaj Srbije

**Srbija se obavezala da će strancima omogućiti kupovinu poljoprivrednog zemljišta četiri godine nakon stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa EU. Do avgusta 2012. godine sve države članice EU sem Litvanije ratifikovale su SSP sa Srbijom. Da bi Sporazum stupio na snagu mora biti ratifikovan od strane svih država članica. Pokret za slobodu, radničko-seljačka organizacija koja se bori protiv otimanja zemlje u Srbiji, smatra da je ovako nepovoljan rok za prodaju zemljišta dogovoren u interesu tajkuna.**

[NAPOMENA: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Srbije i Evropske Unije stupio je na snagu u septembru 2013, osam meseci nakon što je ovaj tekst napisan. Tekst je pisan u januaru 2013. za publikaciju „Zemljišna koncentracija, otimanje zemlje i narodne borbe u Evropi“, koju je na engleskom jeziku objavio Transnacionalni institut (TNI).]

**O**TIMANJE ZEMLJE U SRBIJI započeto je u okvirima šireg procesa ubrzane privatizacije, odnosno društvenom i svojinskom transformacijom iz socijalističkog društvenog uređenja u kapitalističko. Taj proces započet je u svom najekstremnijem obliku padom režima Slobodana Miloševića i pobedom opozicionih neoliberalnih snaga na saveznim izborima u Saveznoj republici Jugoslaviji (tadašnjoj federaciji između Srbije i Crne Gore) održanim u septembru 2000. godine, a zatim i na republičkim u decembru iste godine. Privatizacija je bila najčešće predstavljena kao najbolje rešenje za ekonomiju koja je devedesetih godina bila oštećena građanskim ratovima na prostoru bivše Jugoslavije, pljačkom koju je sproveo tadašnji vladajući režim, sankcijama međunarodne zajednice i NATO bombardovanjem 1999. godine. Međutim, krajnji efekat privatizacije bio je poražavajući; od 2.284 privatizovanih preduzeća u periodu 2001-2012. u stečaju je završilo 1.070,

dok je za 664 raskinut kupoprodajni ugovor. Novi vlasnici bi privatizacijom vrlo često prali novac stečen kriminalnim aktivnostima ili bi bili zainteresovani samo za sticanje atraktivnih nekretnina ali ne i za očuvanje proizvodnog programa, što je dovelo do velikog broja otpuštenih radnika i uništenih preduzeća. Procenjuje se da je od početka privatizacije više od pola miliona ljudi u Srbiji ostalo bez posla. Vlada formirana nakon parlamentarnih izbora u maju 2012. godine započela je proces preispitivanja privatizacija i hapšenja odgovornih lica, čime je na određeni način zvanično priznat kriminalni aspekt tog procesa na koji su radnički pokret i javnost već godinama ukazivali. Međutim, odgovornost nadležnih institucija, koja se, pre svega, ogleda u tome što one nisu kontrolisale ni poreklo novca koji je privatizacijom ulazio u legalne tokove, niti da li novi vlasnici održavaju kontinuitet proizvodnje, još uvek nije postala predmet ispitivanja.

Iako za to nije bilo osnova u tada važećem Ustavu, privatizacijom započetom 2001. je najpre *de facto* ukinuta društvena svojina, kao dotadašnje specifično obeležje jugoslovenskog komunizma. Društvena svojina nastala je radom ili investiranjem dela zarada zaposlenih ili zadrugara te je time *de facto* nastala kao zadružna, „ali se iz političkih i pravnih razloga vodila kao društvena svojina“<sup>1</sup>. Ustavom iz 2006. društvena svojina definisana je kao prolazna kategorija koja se mora pretvoriti u privatnu svojinu. Na taj način su i poljoprivredna preduzeća i zemljište u društvenom vlasništvu postali predmet privatizacije. Privatizacija je ostavila drastične posledice i u ovom slučaju: u 253 privatizovana poljoprivredna preduzeća otpušteno je preko 65.000 poljoprivrednih radnika, a 60-ak ugovora, ili svaka četvrta privatizacija je poništena<sup>2</sup>. U procesu privatizacije poljoprivrednih preduzeća počinjene su brojne nezakonitosti i kada je u pitanju državna i zadružna svojina, pre svega, usled nejasno definisanih propisa u pogledu vlasništva nad zemljom. „Mnoga poljoprivredna preduzeća privatizovana su a da prethodno nije rešeno njihovo pitanje svojine nad poljoprivrednim zemljištem“, kaže se u *Izveštaju o državnom i zadružnom zemljištu u postupku privatizacije* koji je krajem 2012. godine sačinio Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije.

Prilikom privatizacije poljoprivrednih preduzeća Agencija za privatizaciju nije izuzela državnu i zadružnu svojinu, koje nisu mogle biti predmet privatizacije, jer za razliku od društvene svojine, imale su svoje jasno definisane vlasnike. Na zemljište u zadružnoj ili državnoj svojini poljoprivredna preduzeća mogla su imati samo pravo korišćenja i ono nije moglo biti u prometu prilikom njihove prodaje. Ali, kako Agencija za privatizaciju nije u ugovoru o prodaji preduzeća jasno navela da predmet

privatizacije nisu državna i zadružna svojina, došlo je do brojnih prisvajanja zemljišta na koje kupci nisu imali pravo. Naime, na osnovu privatizacionih kupoprodajnih ugovora novi vlasnici poljoprivrednih preduzeća su u Katastru nepokretnosti vršili promenu oblika svojine, odnosno uknjižbu privatnog vlasništva na zadružnoj i državnoj svojini. Međutim, takva promena oblika svojine nije imala pravnu osnovu jer je Ugovorom o prodaji društvenog kapitala prenet samo društveni kapital subjekta privatizacije, dok je na državnu i zadružnu svojinu moglo biti dobijeno samo pravo korišćenja, ali ne i vlasništva, jer ga nije imao ni pravni prethodnik<sup>3</sup>.

Kako razmere ovog prisvajanja zemljišta u zadružnom i državnom vlasništvu nisu poznate, Savet za borbu protiv korupcije je preporučio Upravi za poljoprivredno zemljište Ministarstva poljoprivrede da pribavi od Republičkog geodetskog zavoda i službi za katastar određenih opština na kojima se nalaze nepokretnosti, podatke o promenama katastarskog stanja na tom zemljištu nakon privatizacije, kao i o promenama vlasnika na državnoj i zadružnoj svojini, kako bi se utvrdilo da li su obavljene uknjižbe prava svojine na državnoj i zadružnoj svojini na kupce društvenog kapitala, na osnovu ugovora o privatizaciji i da li je uknjižbama promenjen oblik svojine. Međutim, Agencija za privatizaciju odbija da Savetu za borbu protiv korupcije dostavi sve podatke o tome kako je tretirala pravo korišćenja na poljoprivrednom zemljištu u državnoj i zadružnoj svojini; kolika je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta koja je bila u posedu subjekata privatizacije iz poljoprivredne delatnosti, kakva je vlasnička struktura kapitala kao i kolika kupoprodajna cena je ostvarena u privatizaciji<sup>4</sup>.

1. Gulan, Branislav, *Ishitrena privatizacija raskršmila agrar*, izvor: Pokret za slobodu, www.pokret.net, 2. decembar 2012.

2. *Zemlja i sloboda*, Pokret za slobodu, 2011. godina.

3. *Izveštaj o državnom i zadružnom zemljištu u postupku privatizacije*, Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije, 2012. godine.

4. *Izveštaj o državnom i zadružnom zemljištu u postupku privatizacije*, Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije, 2012. godine.



## Privatizacija i ukрупnjavanje zemljišta sprovode se radi prodaje zemlje stranim korporacijama

Srbija se obavezala da će strancima omogućiti kupovinu poljoprivrednog zemljišta četiri godine nakon stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa EU. Do avgusta 2012. godine sve države članice EU sem Litvanije ratifikovale su SSP sa Srbijom. Da bi Sporazum stupio na snagu mora biti ratifikovan od strane svih država članica. Pokret za slobodu, radničko-seljačka organizacija koja se bori protiv otimanja zemlje u Srbiji, smatra da je ovako nepovoljan rok za prodaju zemljišta dogovoren u interesu tajkuna koji žele da zemljište koje su jeftino kupili u privatizaciji, prodaju što pre bogatim stranim korporacijama zasnivajući svoju računicu na velikoj razlici u ceni kvalitetnog zemljišta na srpskom i evropskom tržištu. Mnoge države u okruženju dogovorile su mnogo duži rok posle kojeg će biti omogućena prodaja zemljišta, dok su neke zabranile prodaju.

Ukрупnjavanje zemljišta u vlasništvu malog broja ljudi koji do zemlje dolaze jako jeftino ima za cilj tržišnu špekulaciju sa zemljištem. Uslovi za to već su stvoreni; kako piše **Branislav Gulan**, član Odbora za selo Srpske akademije nauka i umetnosti i dugogodišnji saradnik Pokreta za slobodu:

*Najveći srpski veleposednici zajedno imaju više zemlje nego što su površine pojedinih država ili gradova. Samo četvorica najvećih srpskih gazda poseduju više od 100.000 hektara zemljišta, a pojedinačno su jači i od najvećih evropskih zemljoposjednika. U samom vrhu nalaze se vlasnik „Irva grupe“ Dordžije Nicović sa blizu 30.000 hektara, vlasnik „Delte“ Miroslav Mišković sa 25.000, vlasnik „MK Komerca“ Miodrag Kostić koji poseduje u Srbiji 24.000 hektara, a vlasnik Industrije mesa „Matijević“ Petar Matijević 16.000 hektara. Daleko iza njih je recimo, „Viktorija grupa“ čiji su vlasnici Milija Babović, Zoran Mitrović i Stanko Popović, sa oko šest hiljada hektara. Međutim, treba napomenuti da sva ta zemlja nije u njihovom*

*vlasništvu, već je dobar deo uzet u zakup od države. Jer, kada su kupovali kombine u njima je bio i deo državne zemlje koja je ostala kod njih da je obrađuju (izrabljuju). Bilo kako bilo njihovi rančevi su veći od države Lihtenštajn, koja ima površinu od oko 160 kvadratnih kilometara ili 16.000 hektara. Pojedinačno su veći od Novog Sada, koji je površine 235 kvadratnih kilometara ili 23.500 hektara. Ovo se međutim, odnosi samo na zemljište koje su oni i njihove firme kupovali. Ali, ima još tu i zemljišta koje su kupovali njihovi bliski saradnici i članovi porodica.<sup>5</sup>*

Iako Zakon o poljoprivrednom zemljištu zabranjuje prodaju poljoprivrednog zemljišta stranim licima, privatizacijom poljoprivrednih preduzeća stranci su, registrujući svoju firmu kao domaću, već postali vlasnici i poljoprivrednog zemljišta u Srbiji.

*Tako je Ivica Todorić, hrvatski tajkun i vlasnik „Agrokora“ kupivši „Frikom“ došao do 1.000 hektara, a sa uljarom „Dijamant“ do još 4.200 hektara. Ukupno obrađuje oko 6.000 hektara. Mađarska firma „Hajdu Avis“ iz Debrecina kupila je poljoprivredno dobro „Sloboda“ u Perlezu sa 1.500 hektara zemlje u vlasništvu, i posle četiri godine ga preprodala naravno uz profit. Irski fond „Baltik prosperite“ izazvao je dosta buke u javnosti kad je kupio poljoprivredna dobra „Panonija“, PIK „Feketić“ i „Vojvodina“ iz Bačkog Brestovca. Kupovinom akcija u ova tri kombinata kompanija iz Irske dobila je pravo da gazduje sa 10.500 hektara. Prvi stranac koji je otkrio da ako osnuješ firmu u Srbiji možeš da kupuješ i poljoprivredno zemljište (ne zvanično) je Endru Hanter, koji je 2005. godine kupio „Jakšičevo“ u Srpskoj Crnji, sa 1.000 hektara za 245 miliona dinara, preko firme „Kornvel“. Primera radi, u Danskoj ne možete postati vlasnik zemlje ako nemate određeni stepen obrazovanja i dokaz da u selima živite 25 godina bez prekida. Naši političari su gladni para, gledaju kako da se ugrade, zato i donose nakaradne zakone, zatim uredbe koje ih dopunjuju i traju dok oni ne obave posao.<sup>6</sup>*

5. Gulan, Branislav, *Ko obrađuje srpsku zemlju*, 2010.

6. Gulan, Branislav, *Ko obrađuje srpsku zemlju*, 2010.

Vlada Srbije je u januaru 2013. sa Ujedinjenim Arapskim Emiratom potpisala predugovor o davanju u dugoročni zakup više od 16.000 hektara u zamenu za investiranje u sistem navodnjavanja; sporazum najavljen kao velika investicija u poljoprivredu naišao je na veliko protivljenje seoskih udruženja.

## Zaključak

Nakon agrarne reforme sprovedene u Jugoslaviji po završetku Drugog svetskog rata, kojom je postavljen zemljišni maksimum od 10 hektara, a ostatak nacionalizovane zemlje dat na korišćenje poljoprivrednim zadrugama i kombinatima, procesom tranzicije i privatizacije, koji je u Srbiji sproveden pod kontrolom Svetske banke i drugih međunarodnih institucija, zemljište postaje samo jedno od potencijala za stvaranje profita putem izvozno orijentisane intenzivne industrijske proizvodnje na krupnim zemljišnim površinama. Iako je ubrzana industrijalizacija nakon Drugog svetskog rata značajno smanjila seosko stanovništvo dovodeći do njegove velike migracije (kada je iz sela u gradove na prostorima SFRJ za pola veka prešlo osam miliona ljudi), u sadašnjem periodu velike nezaposlenosti i deindustrijalizacije izazvane privatizacijom, država bi trebalo da zaštiti poljoprivredu i njene potencijale u stvaranju suverenog, samoodrživog društva od interesa krupnog i multinacionalnog kapitala. U periodu ekonomskih sankcija devedesetih godina, posebno je došao do izražaja značaj poljoprivrede za obezbeđivanje osnovnih životnih potreba stanovništva. Prema istraživanju UNICEF-a i OCHA<sup>7</sup>, stopa mortaliteta u vreme sankcija nije imala značajniji porast, pre svega, zbog domaće poljoprivredne i farmaceutske proizvodnje zahvaljujući kojima Srbija nije bila zavisna od uvoza. Kako je srpska farmaceutska industrija skoro potpuno uništena

u procesu privatizacije, a poljoprivreda postala teren špekulacija krupnog kapitala, jasno je da je proces privatizacije i neoliberalnog strukturalnog prilagođavanja u svojoj osnovi duboko usmeren protiv interesa stanovništva da obezbedi svoju egzistenciju kroz stvaranje jednog suverenog, samoodrživog društva. Bivša predsednica Saveta za borbu protiv korupcije pok. Verica Barać okarakterisala je proces privatizacije i ulogu međunarodnih institucija sledećim rečima: „Zakon o privatizaciji je rađen po konceptu Svetske banke i počiva na idejama liberalne ekonomije. Nisu važne ni institucije, ni imovina, ni proces, ni poreklo novca, važna je samo privatizacija“. Kako što je već rečeno, otimanje zemlje u Srbiji sprovedeno je u okviru procesa privatizacije, dok najveću opasnost predstavljaju dalje nezakonito prisvajanje zemljišta i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU. Pritisak javnosti i radničkog i seljačkog pokreta u Srbiji po pitanju privatizacije i otimanja zemlje biće i dalje presudan u zaustavljanju ovog procesa. Za kraj možemo samo citirati Noama Čomskog koji je istakao da nijedan negativni društveni proces nije otišao tako daleko da ne može biti zaustavljen, a njegov smer preokrenut, jer su svi oni zasnovani na odlukama ljudi. Kako ljudi koji danas odlučuju u Srbiji nemaju predstavu o mogućnostima drugačije vrste ekonomije i uporno nastavljaju putem zacrtanim od strane međunarodnih neoliberalnih institucija, uloga međunarodnih organizacija koje promišljaju mogućnosti održivih i suverenih društava i u ovom će slučaju imati veliki značaj.

---

7. *Economic Sanctions, Health, and Welfare in the Federal Republic of Yugoslavia 1990-2000*, koju je finansirao UNICEF i Kancelarija UN-a za koordinaciju humanitarnih poslova (OCHA).

Zaharije Trnavčević

## Bolje stranci nego parlog

**P**OSLE GMO, AFLATOKSINA I DRUGIH BAUKA i strašila – nova uzbuna: stranci kupuju srpsku zemlju! Tačnije: već su kupili tridesetak hiljada hektara prvoklasnih vojvođanskih oranica i, ukoliko ih ne zaustavimo, ko zna šta će nam ostati. Arapi imaju brda para od nafte i gasa i, priča se, bacili su oko čak i na PKB. Na uzbunu zvone paori – mali akcionari, okupljeni u razna udruženja širom Vojvodine. Običan svet je uplašen jer se šire glasine kako će nama da ostane goli kamen...

Govorio sam i, evo, ponavljam: neznanje je majka straha. Uzbuna je posledica gladi za zemlju, a ova je nastala jer je poljoprivreda postala unosno zanimanje. I tek će biti jer projekcije o rastu stanovnika na Zemlji upućuju da će energija, voda i hrana biti izuzetno traženi. I skupi. Ko bude imao stotinak hektara – biće kao mali šeik sa dva, tri bunara nafte. S tom razlikom što će Arapinu nafta jednom da presahne, a sunce će 100 hektara našeg paora, večno da greje, a voda natapa za nove žetve i berbe. Zemljoradnja je jedini obnovljivi, zeleni rudnik! Zbog toga je cena zemlje dostigla i 10.000 evra po hektaru, „arenda“ je skuplja, a licitacije za državno zemljište su pretvorene u nemilosrdan obračun. Mali akcionari i drugi zemljoradnici najviše su protiv toga da stranci poseduju njive u našem ataru jer će biti manje državnog zemljišta da ga, kao i pre, uzmu u zakup.

Ja nisam protiv toga da Arapi i drugi stranci imaju imanja u Srbiji. Jer nije važno ko poseduje zemljište, već kako ga obrađuje! Kakvu korist imamo od toga što, ovog časa, 98 odsto njiva poseduju građani Srbije? Poseduju, a ne koriste. Oko miliona hektara u posedu starih ili trajno odsutnih vlasnika godinama je u parlogu. Ne rađa, a sunce ga greje, kiše natapaju. „Nema repa, nema papka“ i mnoge njive godinama se ne đubre ni stajnjakom! U članu 59. Zakona o zemljištu predviđena je kazna: nemarnom vlasniku zemljište se oduzima na rok od tri godine i biva ustupljeno drugom, vrednijem zemljoradniku. Ali ta kazna do sada nijednom nije primenjena!

Ovim pitanjem se niko i ne bavi. Dokaz za to jeste to što se parlog ne smanjuje, a u nekim krajevima i raste. Ministri za poljoprivredu i lokalna vlast decenijama mirno gledaju mršave žetve i korov kako guta dobre, nekad plodne i rodne njive.

Da li smo, kako stranci kažu, toliko (pre)bogati, kad dopuštamo toliki luksuz: da hiljade hektara ne rađaju?!

Naravno, nismo mi (pre)bogati, mi smo i dalje jad i beda, evropska sirotinja, a mogli bismo da postanemo bašta Evrope, da svetu nudimo brda hrane a da siromašni zemljoradnici postanu imućni.

Prema tome, ako stranci mogu da grade fabrike, i to uz velike olakšice opština i Mladana Dinkića, koje plaćamo mi, poreski obveznici – zašto ne bi mogli da imaju i njive?! Uostalom, kad stupimo uniju Evrope, moraćemo da ozakonimo dolazak stranih posednika.

Da se ja nešto pitam, stranim kupcima bih postavio uslov: da na kupljenom zemljištu, u roku od pet godina, moraju da postave sistem za navodnjavanje, da iskoriste naše njive i sunce i dobiju dve žetve, zatim da po hektaru imaju bar jednu kravu ili 5 svinja, 10 ovaca. Potrebno nam je meso za izvoz, a pored toga i stajnjak: da proizvedemo nešto električne energije i dobijemo gomilu stajnjaka koji održavaju plodnost.

Stranci ulažu svoj novac sa proračunom i željom da zarade. Na to imaju pravo i od toga će imati koristi i Srbija i dojučerašnji vlasnik prodatih njiva. Pokazaće se da nove, najbolje metode obrade donose rod i prihod. Ako li se primeti da nisu ispunili takve ugovorene obaveze – ugovor se raskida!

I mirna Bačka, iz koje su pre nekoliko dana stizala upozorenja i uzbune.

Novinar, predsednik „Bogate Srbije“

*Objavljeno u Politici 10. 02. 2014.*

# Stranci da, korporacije ne

*Povodom teksta Zaharija Trnavčevića „Bolje stranci nego parlog“*

**G**OSPODIN ZAHARIJE TRNAVČEVIĆ je u svom autorskom tekstu u „Politici“ (10. februara) izneo stav da je svejedno ko poseduje poljoprivredno zemljište dok god se ono obrađuje, i založio se da se omogući prodaja zemlje strancima. On se zapitao: „Kakvu korist imamo od toga što, ovog časa, 98 odsto njiva poseduju građani Srbije? Poseduju, a ne koriste“ i naveo podatak da je oko milion hektara zemlje zaparloženo.

Pogrešan pristup sadržan je već u načinu na koji je ovo pitanje formulisano. Nije problem u tome što „mi“ nemamo korist od toga što građani Srbije poseduju zemlju a ne obrađuju je, već što korist nemaju oni koji je poseduju i obrađuju. Da imaju korist, bilo bi više onih koji je obrađuju i manje onih koji dižu ruke od poljoprivrede kada im jednostavna računica pokaže da oni svoje proizvode prodaju za cenu nižu od sume novca koju su uložili u proizvodnju. Dakle, samim tim, bilo bi i manje parloga.

Mnoge stvari doprinele su neodrživoj proizvodnji, a za njih su najmanje odgovorni seljaci. Nebrojeno puta nakupci su uzimali robu od seljaka a da je nikada nisu platili, liberalizacija tržišta dovela je do snižavanja cene domaćih proizvoda zbog jeftine, subvencionisane hrane iz uvoza, a privatizacija je uništila poljoprivredne kombinete, preduzeća za preradu i zadruge. Sada kad su zemljišni špekulanti kroz privatizaciju jeftino kupili plodno poljoprivredno zemljište i pose-

duju više desetina hiljada hektara, najradije bi da ga skupo prodaju multinacionalnim poljoprivrednim korporacijama. Možemo da pristanemo na to svojevrsno zataškavanje privatizacione pljačke i kažemo – svejedno je ko obrađuje zemlju, samo nek se obrađuje. Ili možemo prosto da promenimo sve ove nepovoljne uslove i omogućimo da se poveća broj ljudi koji mogu da žive od svog rada u „fabrici pod otvorenim nebom“ koja ima najveći potencijal da masovno zaposli stanovništvo i spreči njegovo iseljavanje u potrazi za poslom.

Interesovanje multinacionalnih korporacija za zemlju deo je jednog globalnog procesa po imenu „otimanje zemlje“ (eng. landgrabbing). Taj proces se u različitim delovima sveta različito manifestuje, a najdrastičnije u Africi, gde vodeći uzurpatori zemljišta (među njima su pretežno kompanije iz SAD, Velike Britanije, Kine, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Izraela) ne prezaju ni od rasterivanja lokalnog seoskog stanovništva sa svojih vekovnih staništa. Mnoge seoske zajednice prinuđene su da se iseljavaju zato što je neki korumpirani plemenski vođa ustupio zemljište korporaciji, ili zato što su joj ga države ustupile putem bilateralnih sporazuma.

Ne treba smetnuti s uma da će u ostvarivanju svojih interesa korporacije najmanje voditi računa o interesima običnih građana. A kako se pripadnici naše vlasti po poštenju drastično ne razlikuju od spomenutih plemenskih poglavica,

ne treba imati ni poverenja u klauzule ugovora koje predviđaju raskid ugovora ukoliko korporacija ne ispuni investicione obaveze koje je preuzela. Setimo se samo koliko ugovora Agencija za privatizaciju nije raskinula uprkos očiglednom kršenju ugovornih obaveza, što je dovelo do obustavljanja proizvodnje u mnogim preduzećima širom Srbije. Osim toga, za bilateralne sporazume koji se potpisuju s korporacijama nadležni su međunarodni sudovi i ukoliko država odluči da promeni zakonodavstvo kako bi zaštitila prirodnu sredinu ili radnička prava, dešava se da je korporacija tuži zato što joj te promene ugrožavaju sadašnji i budući profit, što je direktan napad na demokratsko pravo da

odlučujete u kakvom društvu želite da živite.

Podrška malim porodičnim farmama ima višestruku korist za društvo; one su održivije, produktivnije i imaju raznovrsniju proizvodnju od velikih farmi. Korporacije se bave biznisom, eksploatacijom, ubiranjem profita i njihovo delovanje ugrožava obične ljude širom sveta. Naravno, stranci koji žele da se dosele u napuštene ili naseljene ruralne krajeve, osnuju porodičnu farmu i obrađuju zemljište, itekako su dobrodošli.

*Objavljeno u „Politici“ 20. 02. 2014.*

Zaharije Trnavčević

# Parlog i stranci

*Povodom teksta Milenka Srečkovića „Stranci da, korporacije ne“, „Politika“, 20. februara*

**B**ILO JE ODJEKA NA TEKST „Bolje stranci nego parlog“, u kojem sam tvrdio da nije štetno ako strani građani imaju posede u Srbiji. Ako je dopušteno da stranci investiraju i podižu (ili kupuju) fabrička postrojenja, zašto ne bi mogli da poseduju i obradivo zemljište?

Neki, čuo sam, odobravaju moje načelo da „nije važno ko poseduje zemljište već kako ga koristi“. Ali nekima se to nije dopalo, pa ni Milenku Srečkoviću, predsedniku „Pokreta za slobodu“ i uredniku časopisa „Fridom fajt info“. On tvrdi da je moj pogrešan pristup sadržan već u prvoj rečenici, dodajući da korist od zemlje „nemaju ni oni koji je poseduju i obrađuju“. Da imaju korist, kaže, „bilo bi više onih koji je obrađuju a manje onih koji dižu ruke od poljoprivrede“.

Dakle: moj pristup je pogrešan a Srečkovićev ispravan. On bi morao to da dokaže odgovorom na sledeće pitanje: ukoliko je zemljoradnja gubitnički posao, zašto je porasla cena zemlje? Zašto se na licitacijama, kad se državno zemljište daje u zakup, javlja jagma koja je blizu tuče i fizičkog obračuna. Zašto stalno raste broj poseda većih od 100 hektara? Istina, takva promena je vidljivija u Vojvodini, nešto manje u Srbiji.

Da li posednici kupuju nove hektare da bi uvećali prihod ili gubitak? Naravno, primenom nove agrotehnike danas može da se dobije visok prinos i prihod koji pokriva troškove, uz

obezbeđivanje lepe zarade. To se postiže i u voćarstvu, povrtarstvu, stočarstvu, u svakoj grani poljoprivrede, ukoliko se u prastari zanat – zemljoradnju unese novo znanje i napusti stara, svaštarska proizvodnja.

Tvrdnje Srečkovića ne podudaraju se s podatkom da imamo na desetine seljaka koji visinom prinosa dostižu najbolje evropske farmere, čak i sa manjom budžetskom podrškom siromašne države. Davanje prava da kupuju i poseduju nekretnine, uključujući i obradivo zemljište, obaveza je koja nas čeka stupanjem u uniju Evrope. Nećemo moći da im uskratimo to pravo, uprkos želji nekih koji u tome vide opasnost po Srbiju i Srbe. Ako se pokaže da strani vlasnik ne koristi kupljeno imanje na dobar način – govor se raskida, pa i ako nije postavio pumpe za zalivanje ili nema rogate stoke. Novost da i stranci kupuju i poseduju zemlju nije štetna i opasna. Naprotiv, imaćemo koristi, i zbog demonstracije najnovije, produktivne agrotehnike, poređenja i takmičenja. Zato podsećam na narodnu izreku: „Što će biti jesenas – neka bude večeras“.

Novinar, predsednik pokreta „Bogata Srbija“

*Objavljeno: 26. 02. 2014.*

# Kome se toliko žuri da proda zemlju?

*Povodom teksta Zaharija Trnavčevića „Parlog i stranci“, „Politika“, 26. februara*

**S**MATRAM DA JE GOSPODIN TRNAVČEVIĆ u svom odgovoru na moj komentar upravo dao argumente protiv prodaje zemlje stranim korporacijama a ne u korist prodaje za koju se zalaže. Kad već među domaćim proizvođačima postoji tolika jagma, na ivici sukoba, oko rentiranja poljoprivrednog zemljišta, zašto bi onda trebalo dovoditi i strane korporacije koje bi u tom međusobnom nadmetanju bile mnogo nadmoćnije od domaćih proizvođača? Gospodin Trnavčević u svom tekstu ne dopušta ni mogućnost da domaći proizvođači imaju prvenstvo zakupa, što čak i neki pripadnici trenutne vlasti najavljuju.

Među stvarima koje još nismo spomenuli je i nelogičnost prodaje zemljišta četvrte godine po stupanju na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Nijedna država sem Srbije zemljište nije prodavala pre nego što je postala članica EU, što mi 2017, odnosno četvrte godine po stupanju na snagu SSP-a, svakako nećemo biti. Neke države su prodaju zemljišta čak i potpuno zabranile pošto su postale članice EU. Zašto bi ignorisali glasove iz Privredne komore Srbije koji optužuju tajkune da su namerno uticali na pregovore oko SSP-a kako bi što pre skupo prodali zemljište koje su jeftino privatizovali? Kome je u interesu prodaja zemljišta sem njima? I kada bi stvari nazvali svojim imenom, taj proces bi nazvali legalizacija privatizacione pljačke kroz zemljišnu špekulaciju.

Slažem se sa gospodinom Trnavčevićem da poljoprivreda jeste profitabilna ali problem je u tome što je ona trenutno profitabilna samo za neke, za one koji već imaju privilegovan položaj u sistemu. Inače, kako bi objasnili činjenicu da zamire toliki broj sela sem nužnošću mnogih da odu iz sela "trbuhom za kruhom". U svom prethodnom tekstu napisao sam razloge zašto toliki broj seljaka odustaje od obrade zemljišta i zašto ima toliko zaparložene zemlje. Ukoliko bi promenili te okolnosti bilo bi manje zaparložene zemlje, koja je gospodinu Trnavčeviću glavni argument u korist prodaje zemlje.

Ono što gospodin Trnavčević naziva „svaštarenjem“ u proizvodnji ustvari se naziva raznovrsnost proizvodnje i osnova je samoodrživosti malih porodičnih gazdinstava zahvaljujući kojoj je većina, na primer, preživela sankcije i zabranu uvoza. A uniformna proizvodnja monokultura je osnova poljoprivrede korporativnog tipa shvaćene kao biznis, poljoprivrede koja je namenjena stvaranju profita a ne prehranjivanju stanovništva. Ona je u interesu malog broja krupnih proizvođača a ne u interesu čitavog društva, niti u interesu malih poljoprivrednih proizvođača.

I bilo bi korektno da se protivljenje prodaji zemlje ne predstavlja kao odraz ksenofobije, jer poljoprivredne korporacije podjednako ugrožavaju i strane i domaće poljoprivredne proizvođače. One prave globalni problem, a u prethodnom



tekstu sam već opisao kakve to drastične posledice ima po seoske zajednice širom sveta.

Zato ono što ne treba da bude jesenas, posebno ne treba da bude ni večeras, iako se mnogima

žuri da zarade na prodaji zemlje, posebno kad joj već i cena toliko skače, kako je to već naveo i gospodin Trnavčević.

# Zahtev za izmenu SSP-a i zabranu rasprodaje poljoprivrednog zemljišta stranim korporacijama

**S**PORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU između Srbije i Evropske Unije stupio je na snagu u utorak, 18. juna 2013, pošto ga je ratifikovao parlament Litvanije, jedine države članice EU koja to do sada nije uradila. Najproblematičnija odredba tog Sporazuma predviđa da Srbija četiri godine nakon njegovog stupanja na snagu omogući prodaju svog poljoprivrednog zemljišta stranim korporacijama.

U procesu privatizacije velike površine poljoprivrednog zemljišta postale su plen tajkunskog krupnog kapitala, čiji je uticaj i bio presudan za usvajanje ovako nepovoljne odredbe SSP-a. Jedinu korist od legalizovanja otimačine poljoprivrednog zemljišta imaće tajkuni koji će napraviti ogroman profit prodajom poljoprivrednog zemljišta.

Pokret za slobodu, kao organizacija koja godinama ukazuje na štetne posledice privatizacije, zahteva zabranu rasprodaje poljoprivrednog zemljišta i njegovo vraćanje pod kontrolu lokalne zajednice, odnosno pod kontrolu zadruga i malih poljoprivrednih proizvođača, pod uslovom da

ga obrađuju na način koji ne zagađuje prirodnu sredinu i služi potrebama lokalne zajednice.

Zahtevamo poništenje odredbe SSP-a kojom se omogućava stranim korporacijama pravo vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem u Srbiji i zaplenu poljoprivrednog zemljišta koje je stečeno nezakonitostima i korupcijom u privatizaciji, kao i zaplenu poljoprivrednog zemljišta čiji su vlasnici pojedinci protiv kojih se vode istražni procesi zbog kriminalnih radnji počinjenih u procesu privatizacije.

Zahtevamo novu agrarnu reformu koja bi zemljište stavila na raspolaganje onima koji ga obrađuju da bi stvarali hranu a ne profit.

ispred POKRETA ZA SLOBODU

**Miroslav Grubanov,**  
predsednik Odbora za poljoprivredu  
u Pokretu za slobodu  
i predsednik Udruženja „Paori“ iz Crepaje

20. jun 2013.

# Podrška prof. Dr Miladina Ševarlića inicijativi PZS-a protiv otimanja zemlje

Pozvali smo predstavnike intelektualne i stručne javnosti da podrže inicijativu POKRETA ZA SLOBODU da se spreči prodaja poljoprivrednog zemljišta stranim korporacijama i da se izmene odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koje to omogućavaju.

Pozivu se najpre odazvao profesor Poljoprivrednog fakulteta u Beogradu, Dr Miladin Ševarlić. U nastavku prenosimo njegovo obrazloženje podrške.

**S**AGLASAN SAM sa pokretanjem postupka izmene odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Srbije sa Evropskom unijom u delu koji se odnosi na sticanje prava da po isteku četvrte godine kupci iz EU mogu kupovati poljoprivredno zemljište pod uslovima koji važe i za domaće kupce.

Razlozi za podršku inicijativi su sledeći:

1. Srbija nije imala pristup sredstvima iz pristupnih fondova EU za poboljšanje konkurentnosti naše poljoprivrede i unapređenje razvoja ruralnih područja.
2. U sprezi kratkoročnih predizbornih interesa domaćih političara i dugoročnih interesa političara iz EU, Srbiji je nametnut režim prodaje poljoprivrednog zemljišta koji pre toga nije zahtevan od drugih država čak ni kad su postale punopravne članice EU (Poljska, Mađarska,...).
3. Srbiji je nametnut režim prodaje poljoprivrednog zemljišta koji nije tražen ni od susedne Hrvatske koja 1. jula 2013. stupa u punopravno članstvo EU, sa rokom zabrane prodaje privatnog poljoprivrednog zemljišta u periodu od sedam godina posle punopravnog članstva u EU i trajnom zabranom prodaje poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini Republike Hrvatske!
4. Mađarska je i posle drugog produžetka zabrane prodaje poljoprivrednog zemljišta kupcima iz EU (7+4 godine od stupanja u punopravno članstvo EU) izvršila izmenu Ustava tako što je trajno zabranila prodaju poljoprivrednog zemljišta inostranim kupcima.
5. Srbija može da prihvati nove pregovore o pravu kupovine poljoprivrednog zemljišta u privatnoj svojini kupcima iz EU pod istim uslovima kao i susedna Republika Hrvatska, odnosno tek po isteku sedam godina od dana eventualnog prijema u punopravno članstvo EU, uz trajnu zabranu kupovine državnog poljoprivrednog zemljišta.
6. U novom Zakonu o poljoprivrednom zemljištu Srbija treba da ograniči pravo posедovanja poljoprivrednog zemljišta porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima najviše do 300 ha, a agrobiznis kompanijama do ukupno 5.000 ha – pod uslovom da u slučaju prodaje poljoprivrednog zemljišta agrobiznis kompanija pravo preče kupovine tog zemljišta imaju porodična poljoprivredna gazdinstva do površine od 300 ha.
7. Državno poljoprivredno zemljište ne treba da bude predmet prodaje već isključivo zakup sa maksimalnim rokom na 5 godina za ratarsku proizvodnju i na 20 godina za

voćarsku i vinogradarsku proizvodnju - uz godišnju zakupninu koju treba usklađivati sa prosečnom tržišnom cenom pet odabranih poljoprivrednih proizvoda koji su najzastupljeniji u strukturi proizvodnje upravnog okruga (oblasti) na čijoj teritoriji se nalazi predmetno državno poljoprivredno zemljište.

Jun 2013.

**Prof. dr Miladin M. Ševarlić**

Šef Katedre ekonomike poljoprivrede i tržišta  
Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu

# Zemljišni izazovi u Evropi: od otimanja zemlje do zemljišne reforme

*Pismo članovima Evropskog parlamenta o potrebi reforme zemljišne politike*

**U SREDIŠTU RASTUĆIH NEJEDNAKOSTI** u Evropi nalaze se problemi koncentracije zemljišta i otimanja zemlje. To je već kritični problem, koji ima ozbiljan uticaj na budućnost i održivost naših zajednica.

Izveštaj „Zemljišna koncentracija, otimanje zemlje i narodne borbe u Evropi“<sup>1</sup>, koji je potpisala Evropska koordinacija Via Campesine i koalicija *Dalje ruke od zemlje*, istražuje upravo ova pitanja. Baziran na studijama slučajeva u 13 evropskih zemalja, on otkriva apsurdnost trenutne evolucije zemljišnog zakupa u Evropi. Izveštaj naglašava činjenicu da širom Evrope prisustvujemo porastu četiri ključna trenda:

- Koncentraciji zemlje u rukama nekolicine velikih igrača, povrh istorijskih „latifundija“ u izvesnim regionima kontinenta.
- Otimanju zemlje od strane agro-industrijskih i rudarskih kompanija.
- Degradaciji zemlje u ime urbanizacije i transportne infrastrukture.
- Teškoći da mladi farmeri i poljoprivrednici-bezemljaši dobiju pristup zemljištu radi poljoprivrede.

Širom Evrope ove promene podstiču poljoprivredne politike, nacionalne i evropske, koje koriste krupnim agrobiznisima i dovode do ozbiljne ekonomske, društvene i kulturne marginalizacije sitnih i srednjih farmera.

Na evropskom nivou, Zajednička poljoprivredna politika (CAP<sup>2</sup>) – koja je sredstvo za obznanjivanje vizije poljoprivrede evropske zajednice – ne čini ništa da podrži razvoj sitne poljoprivrede, uprkos jasnim dokazima da je to oblik poljoprivrede koji najviše koristi našim zajednicama i našoj životnoj sredini.

Brojne posledice vidljive su u čitavoj Evropi. To dovodi do zatvaranja stotina farmi godišnje i njihovog zamenjivanja visoko mehanizovanim agrobiznisima koji operišu po industrijskom modelu: što rezultira posvemašnjom redukcijom seoskog zapošljavanja.

Ovi problemi uvećavaju migraciju iz sela u grad, i sa njom povezani rast gradova. Širom Evrope, otimanje zemlje i industrijska poljoprivreda idu u korak sa migracijama i eksploatacijom radnika – najčešće farmera proteranih sa svoje zemlje. Hiljade ljudi prevaljuju ogromne razdaljine da bi radili kao jeftina i fleksibilna radna snaga u evropskim agro-industrijskim kompanijama, u lošim uslovima i uz niske nadnice.

1. Izveštaj je predstavljen Evropskom parlamentu 25. juna 2013.

2. CAP (Common Agricultural Policy) – zajednička poljoprivredna politika.

Otimanje zemlje i zemljišna koncentracija idu ruku pod ruku sa industrijalizacijom prehrambenih proizvodnih linija i standardizacijom prehrambene proizvodnje. Evropski građani postali su zavisni od čudi krupnih preprodavaca.

Sem toga, ove industrijske poljoprivredne prakse zagađuju prirodne resurse i odgovorne su za gubitak biodiverziteta, uništenje ekosistema i preterane emisije gasa staklene bašte.

Najzad, otimanje zemlje i koncentracija vlasništva nad zemljom vode do koncentracije kontrole nad zemljom, vodom, semenom i finansijskim resursima u rukama nekolicine donosioca ekonomskih i političkih odluka, umesto u rukama odgovorne građanske vlasti.

Od poljoprivrede do suvereniteta hrane, od uprave nad zemljom do uprave nad prirodnim resursima, od zapošljavanja do izgradnje lokalnih privreda, od siromaštva do zdravstvene zaštite, od demokratije do vladavine; ovi problemi pogađaju sve Evropljane.

Uzimajući u obzir nalaze ovog izveštaja, mi, građani i organizacije građanskog društva, zabrinuti za kulturnu, društvenu, ekonomsku i ekološku budućnost Evrope, tražimo da se zemljom upravlja u javnom interesu. Zemlja se ne može tretirati kao roba. Moramo odbraniti i povratiti zajedničku upotrebu njiva, šuma i prirodnih resursa. Prioritet se mora dati seljačkoj poljoprivredi i proizvodnji hrane, i mora se ciljati na suverenitet hrane, a ne samo na razvoj privatnih komercijalnih interesa. Pristup zemlji mora se dati onima koji rade na njoj.

Zahtevamo sledeće:

### **(1) Zaustaviti i preokrenuti trend koji vodi koncentraciji i komodifikaciji zemlje!**

- Sprovesti redistributivnu zemljišnu politiku (zemljišnu reformu, restituciju zemljišta, omogućiti pristupačne zemljišne rente, itd.) u regionima obeleženim koncentracijom vlasništva.

- Prepoznati važnost istorijskog prava na korišćenje i zajedničkih sistema svojine.
- Sprovesti politiku koja podržava transformaciju industrijskih agrobiznisa u porodične/seoske farme i projekte prehrambenog suvereniteta, uključujući i gradsku poljoprivredu.

### **(2) Zaustaviti otimanje zemlje!**

- Osujetiti investitore i špekulante (kompanije, banke/vlade) koji operišu na i/ili monopolizuju zemlju, u Evropi kao i drugde u svetu.
- Stvoriti javnu bazu podataka i sistem nadzora koji bi pratili transakcije vlada i kompanija umešanih u otimanje zemlje.

### **(3) Garantovati pristup zemlji za farmere, kao osnovni uslov postizanja prehrambenog suvereniteta, pogotovo za mlade ljude i farmere bezemljaše!**

- Ukinuti patrijarhalni sistem vlasništva nad zemljom i nasleđivanja.
- Promovisati politiku afirmativne akcije kako bi se pristup zemlji osigurao i ženama.
- Stvoriti okvire javne uprave, ili reformisati postojeće okvire (npr. Safer, Francuska) kako bi se olakšao pristup zemlji i drugim resursima poput vode i semena mladim ljudima i bezemljašima.
- Ojačati i dati prednost uključivanju lokalnih zajednica u odlučivanje o korišćenju zemlje.
- Dati prioritet javnom vlasništvu nad zemljom kroz dugoročne administrativne transfere zemlje na radničke zadruge ili na sitne farmere koji rade neposredno na farmi, kako bi se izbegli negativni efekti tržišne špekulacije i kapitalističke logike.

- Razviti zakonske okvire u korist zadruga i zajedničke svojine koji će poboljšati situaciju žena u odnosu na posedovanje zemlje i olakšati smeštanje mladih ljudi, poljoprivrednih radnika i nezaposlenih osoba iz gradova u poljoprivredna gazdinstva.
  - Promeniti nepravedne instalacije i rentalne standarde i usvojiti politiku koja podržava održive projekte predvođene farmerima i zakupcima zemlje (tj. ukinuti uslov minimalne oblasti za subvencije).
  - Podržati konkretne akcije za oporavak zemlje (tj. okupaciju industrijskih imanja, neproduktivnih latifundija i javnog zemljišta u procesu privatizacije).
  - Dati prioritet korišćenju zemlje za hranu, a ne za proizvodnju agrogoriva ili drugih komercijalnih i energetske proizvoda, za beskorisne krupne infrastrukture i ekstraktivne industrije u Evropi i širom sveta.
  - Ohrabriti usvajanje i demokratsku primenu FAO direktiva za upravu nad zemljom u Evropi u okviru suvereniteta hrane.
  - Ohrabriti usvajanje Ljudskih prava seljaka od strane evropskih država pri Savetu za ljudska prava UN.
- (4) Primeniti CAP kao način da se razvije i poboljša seljačka i sitna poljoprivreda.**

# Pokretanje međunarodnog saveza protiv otimanja zemlje

**V**IŠE OD 250 POLJOPRIVREDNIKA, iz 30 zemalja, pokrenulo je međunarodni savez protiv otimanja zemlje, 19. novembra 2011, u Selingveu, republici Mali. Ovaj savez predvođiće seljaci, u saradnji sa širokim spektrom društvenih pokreta i organizacija. Pokret za slobodu se takođe pridružio ovoj inicijativi.

Međunarodni savez protiv otimanja zemlje najavljen je na zatvaranju međunarodne konferencije „Prekinimo otimanje zemlje“, koju su organizovali Nacionalna konfederacija seljačkih organizacija iz Malija, i Via Campesina, međunarodni seljački pokret. Otimanje zemlje je globalna pojava, bez presedana u obimu i brzini. U Maliju, u poslednjih par godina, vlada je investitorima iznajmila više od 800.000 hektara obradive zemlje, po tridesetogodišnjim, obnovljivim ugovorima. Procenjuje se da je u celoj Africi više od 30 miliona hektara bilo prodato ili iznajmljeno. Cifra se kreće od 60 do 80 miliona hektara za čitav svet, ali, s obzirom na tajnu, ponekad ilegalnu prirodu ugovora, ta cifra je samo vidljivi vrh ledenog brega. Zemljište o kojem je reč već je ustupljeno nacionalnim moćnicima, multinacionalnim i finansijskim fondovima, koji nastoje da profitiraju ili špekulišu služeći se industrijskim poljoprivrednim projektima, rudarstvom, proizvodnjom biogoriva, tržištem ugljenika, turizmom, velikim branama, itd.

Ima onih koji opisuju ove otimačine zemlje kao „investicije“, ali, u stvarnosti, one nisu ništa drugo do krađa. To je, takođe, kršenje prava seljaka. U tim otimačinama, mali proizvođači,

uzgajivači, domaće stanovništvo – žene i muškarci – opljačkani su za svoje nasleđe i sredstva opstanka. Seljaci i mali poljoprivrednici koji brane sebe i svoje vitalne interese bivaju prebijani, zatvarani, čak i ubijani.

S obzirom na ozbiljnost situacije, poljoprivredne organizacije koje su se susrele u Maliju oformile su savez, da bi dale svoju podršku seljačkim zajednicama i ojačale ih u njihovoj borbi protiv te opasnosti. Usvojen je akcioni plan, uključujući, naročito, osnivanje nadzornog odbora za prikupljanje i razmenu konkretnih podataka o otimanju zemlje. Učesnici ove konferencije posvetili su se, kao gorućem pitanju, zajedničkom radu na okončanju otimanja zemlje. Na taj način, steći će se mogućnosti da istinske agrarne reforme i zemljišna politika budu implementirane na dobrobit farmerskih porodica, a agro-biznis bude smenjen seljačkom poljoprivredom, koja je jedini način da se garantuje suverenost hrane.

Međunarodnoj inicijativi za borbu protiv otimanja zemlje pridružio se i Pokret za slobodu. U Srbiji je takođe u toku ukрупnjavanje zemljišnih površina u vlasništvu malog broja ljudi. Tokom privatizacije poljoprivrednih kombinata i zadruga tajkuni su za male pare dolazili do vlasništva nad velikom površinom plodne zemlje. U vlasništvu samo četvorice tajkuna nalazi se više od 100.000 hektara zemljišta. U procesu privatizacije za hektar zemlje plaćali su vrlo često samo 500 evra. Četiri godine od stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju biće u prilici da to isto zemljište stranim



kompanijama prodaju po ceni koja je 10 ili 100 puta veća (hektar plodnog zemljišta u Evropi dostiže i 50-80.000 evra). Privatizovani poljoprivredni kombinati i preduzeća odlaze u stečaj jer vlasnici nisu zainteresovani za proizvodnju već za preprodaju zemljišta ili za pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u građevinsko. Na taj način, zemlja služi za stvaranje profita malog broja ljudi umesto da je zaštićena kao osnova

društveno najpotrebnije privredne grane. Na selu živi polovina stanovništva Srbije, a trećina zaposlenih je u poljoprivredi. U okolnostima deindustrijalizacije i niskog nivoa industrijske proizvodnje, poljoprivredu i zemlju bi trebalo čuvati kao malo vode na dlanu.

Pokret za slobodu  
Novembar 2011.

# Deklaracija evropskog foruma za prehrambeni suverenitet održanog u Kremsu, u Austriji, avgusta 2011.

*Nyeleni 2011: Evropski forum za prehrambeni suverenitet  
Krems, Austrija, 21. avgusta*

Pripadnici različitih evropskih seljačkih pokreta i organizacija susreli su se 16-21. avgusta u Kremsu, u Austriji, kako bi usvojili zajedničku politiku borbe za pravedniji prehrambeni sistem. Na poziv organizatora, Pokret za slobodu je sastavio delegaciju koja je predstavljala Srbiju na ovom skupu na kojem je prisustvovalo više od 400 ljudi iz 34 evropske zemlje. Tom prilikom usvojena je sledeća zajednička deklaracija:

## **Prehrambeni suverenitet u Evropi ODMAH!**

**S**TANOVNICI EVROPE upravo doživljavaju strukturalno prilagođavanje koje je do sada bilo nametano stanovnicima drugih regiona, posebno na globalnom Jugu; sve isključivo u cilju očuvanja kapitalizma i onih koji od njega imaju korist (privatne banke, investicione grupe i transnacionalne korporacije). Po svemu sudeći, ove anti-socijalne mere postaće u bliskoj budućnosti ozbiljnije i opsežnije. Prve opšte mobilizacije za odbacivanje ekonomskih i vladajućih sistema koji su nas dovdle doveli, počele su, i mi pružamo – kreativno i energično – odgovor evropskih socijalnih pokreta radi suprotstavljanja modelu globalne poljoprivrede koji predstavlja jasan odraz kapitalističkog sistema koji ga je stvorio.

Prehrambeni sistemi svedeni su na model industrijalizovane poljoprivrede koju kontroliše

nekolicina transnacionalnih korporacija s malom grupom krupnih preprodavaca. Taj je model osmišljen radi stvaranja profita i stoga ne uspeva da ispuni svoje obaveze. Umesto da se posveti proizvodnji hrane koja je zdrava, pristupačna i korisna, on se sve više usmerava na proizvodnju sirovina kao što su agorogorivo, stočna hrana ili roba proizvedena na plantažama. S jedne strane, taj je model naneo ogroman gubitak poljoprivrednim gazdinstvima i ljudima koji od njih žive, dok, s druge strane, promovise način ishrane koji je štetan i koji sadrži nedovoljno voća, povrća i žitarica.

Ovaj industrijski model proizvodnje zavisao je od ograničenih fosilnih goriva i upotrebe hemikalija; ne prepoznaje ograničenost prirodnih bogatstava kao što su zemlja ili voda; odgovoran je za drastične gubitke u bioraznovrsnosti

i plodnosti zemljišta; doprinosi klimatskim promenama; prisiljava hiljade ljudi da se bave poslovima na kojima im se osnovna prava ne uvažavaju i vodi pogoršanju radnih uslova za poljoprivrednike i radnike, posebno migrante. Odaljava nas još više od toga da se prema prirodi odnosimo s poštovanjem i prema načelu održivosti. Eksploatacija i tretiranje zemlje na takav način temeljni je uzrok seoskog siromaštva i gladi za preko milijardu ljudi na planeti (kao što je sada slučaj na Rogu Afrike). Osim toga, izaziva prisilnu migraciju stvarajući viškove industrijski proizvedene hrane, koja završava na otpadu ili u prodaji po sniženim cenama, uništavajući tako lokalnu proizvodnju.

Ovakva situacija rezultat je prehrambene, finansijske, trgovinske i energetske politike, koju naše vlade, Evropska Unija (posebno kroz njenu Zajedničku poljoprivrednu politiku), multilateralne i finansijske institucije, kao i transnacionalne korporacije, nameću. Primeri uključuju politiku deregulacije i liberalizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda i špekulacije na tržištu hrane.

Promena smera ovog disfunkcionalnog prehrambenog sistema biće moguće samo potpunim preusmeravanjem prehrambenih i poljoprivrednih politika i praksi. Od velike je važnosti da se prehrambeni sistem preoblikuje prema principima suverenosti hrane, posebno u Evropi, i da se to uradi odmah.

Zbog toga se više od 400 ljudi iz više od 34 evropske zemlje, od Atlantika do Urala i Kavkaza, i od Arktika do Mediterana, uz internacionalne predstavnike iz različitih socijalnih pokreta i organizacija, susrelo 16-21. avgusta u austrijskom gradu Kremisu kako bi napravili korak napred u razvoju evropskog pokreta za prehrambeni suverenitet. Nastavljamo graditi na temelju Deklaracije Nyeleni 2007: Forumu za prehrambeni suverenitet, koji je reafirmisao međunarodni okvir za prehrambeni suverenitet – pravo naroda da demokratski utvrde sopstvene prehrambene i poljoprivredne sisteme bez nanošenja štete drugim ljudima ili okruženju.

Brojna iskustva i prakse koja već postoje ovde i sada, na lokalnom, regionalnom i evropskom nivou, zasnovana su na suverenosti hrane i demonstriraju kako ona može da bude realizovana.

Mi smo ljudi koji dele vrednosti zasnovane na ljudskim pravima. Zahtevamo slobodu kretanja ljudi, a ne slobodnu cirkulaciju kapitala i robe koji doprinose destrukciji životne sredine i time mnoge ljude prisiljavaju na migraciju. Naš cilj je saradnja i solidarnost nasuprot nadmetanju. Mi se posvećujemo ponovnom uspostavljanju demokratije: svi ljudi bi trebalo da budu uključeni u sva pitanja od javnog interesa i u stvaranje javne politike, zajedno odlučujući o načinu na koji ćemo da organizujemo naš prehrambeni sistem. To zahteva stvaranje demokratskog sistema i procesa, bez nasilja i korporativnih uticaja, a zasnovanog na jednakim pravima i rodnoj ravnopravnosti, što će voditi i ka ukidanju patrijarhata.

Mnogi među nama su mladi ljudi koji predstavljaju budućnost našeg društva i naših borbi. Pobrinućemo se da naša energija i kreativnost osnaže naš pokret. Da bi to uradili moramo da budemo uključeni u proizvodnju hrane i integrisani u sve strukture i donošenje odluka.

Uvereni smo da je prehrambeni suverenitet ne samo korak napred prema promeni našeg prehrambenog i poljoprivrednog sistema, već i prvi korak prema dalekosežnijim promenama u našem društvu. Zbog toga se posvećujemo borbi za:

### **Promenu načina proizvodnje i konzumacije hrane**

Težimo fleksibilnom prehrambenom proizvodnom sistemu koji omogućava zdravu i sigurnu hranu za sve stanovnike Evrope, dok istovremeno čuvamo biodiverzitet, prirodne resurse i životinje. To zahteva ekološke modele proizvodnje i ribarstva kao i mnoštvo malih proizvođača, baštovana i ribara koji proizvode lokalnu hranu kao osnovu prehrambenog sistema. U ovim sistemima borimo se protiv upotrebe GMO i

negujemo i obnavljamo široku raznovrsnost ne-GMO semena i stočnih vrsta. Promovišemo održive i raznovrsne prehrambene kulture, posebno konzumaciju visoko kvalitetne lokalne i sezonske hrane, uz što manju preradu hrane. Ovo podrazumeva manju konzumaciju mesa i životinjskih proizvoda, koji bi trebalo samo lokalno da se proizvode koristeći lokalnu ne-GM stočnu hranu. Angažujemo se u obnavljanju i promovisanju prerade hrane kroz obrazovanje i deljenje veština.

### **Promenu načina distribucije hrane**

Težimo decentralizaciji prehrambenih lanaca, promovišući raznovrsna tržišta zasnovana na solidarnosti i pravednim cenama, kao i na kratkim lancima snabdevanja i intenzivnijim odnosima između proizvođača i potrošača u lokalnim prehrambenim mrežama kako bi se suprotstavili širenju i moći supermarketa. Želimo da omogućimo ljudima da razviju svoje sopstvene sisteme distribucije hrane i omogućće poljoprivrednicima da proizvode i prerađuju hranu za svoje sopstvene zajednice. Ovo zahteva podržavajuća pravila za bezbednost hrane i lokalnu prehrambenu infrastrukturu za male poljoprivredne proizvođače. Takođe nastojimo da hrana koju proizvodimo bude dostupna svim ljudima u društvu, uključujući i one sa malim ili nikakvim prihodima.

### **Vrednovanje i poboljšanje radnih i društvenih uslova u prehrambenim i poljoprivrednim sistemima**

Borimo se protiv eksploatacije i degradacije radnih i socijalnih uslova, za prava svih žena i muškaraca koji proizvode hranu, kao i za prava sezonskih i migrantskih radnika, radnika u prerađivačkim, distributivnim i maloprodajnim sektorima. Težimo javnoj politici koja poštuje socijalna prava, postavlja visoke standard i javno finansiranje uslovljava njihovom implementacijom. Društvo mora više vrednovati prehrambene proizvođače i radnike u našem društvu. To podrazumeva i pristojne životne prihode.

Težimo stvaranju širokih saveza među svim ljudima koji rade u prehrambenom sistemu.

### **Povraćaj prava na zajednička bogatstva**

Protivimo se i borimo protiv komodifikacije, finansijalizacije i patentiranja našeg zajedničkog prirodnog bogatstva kao što su: zemlja, seme tradicionalnih i kultiviranih sorti, stočne i riblje vrste, drveća i šume, voda, atmosfera i znanje. Pristup navedenim bogatstvima ne bi trebalo da bude uslovljen tržištima i novcem. U upotrebi zajedničkih resursa, mora da osiguramo realizaciju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, kako bi društvo u celini napredovalo. Takođe zahtevamo odgovornost i održivo korišćenje zajedničkog bogatstva i poštovanje prava majke zemlje. Našim bogatstvima bi trebalo da se rukovodi kolektivno uz demokratsku društvenu kontrolu.

### **Promenu javne politike koja upravlja našim prehrambenim i poljoprivrednim sistemima**

Naša borba podrazumeva promenu javne politike i vladajućih struktura koji upravljaju našim prehrambenim sistemima – od lokalnog do nacionalnog, evropskog i globalnog nivoa – i delegitimiziranje korporativne moći. Javne mere moraju biti usklađene, komplementarne i da promovišu i štite prehrambene sisteme i kulture. One moraju biti zasnovane na pravu na hranu, da iskorene glad i siromaštvo, osiguraju ispunjenje osnovnih ljudskih potreba, i doprinesu klimatskoj pravdi – u Evropi i globalno. Potreban nam je pravni okvir koji garantuje stabilne i pravedne cene za proizvođače hrane, promoviše poljoprivredu koja ne uništava prirodnu sredinu, spoljašnje troškove uračunava u cenu hrane i sprovodi zemljišnu reformu. Ove mere bi rezultirale u povećanju broja poljoprivrednika u Evropi. Javne mere moraju biti osmišljene uz pomoć društveno odgovornog istraživanja da bi se postigli gore navedeni ciljevi. One mora da osiguraju zabranu špekulacije hranom i zaštitu postojećih lokalnih ili regionalnih prehrambenih sistema i prehran-

benih kultura – doppingom ili otimanjem zemlje u Evropi, posebno u Istočnoj Evropi, ili na globalnom Jugu. Težimo izgradnji nove politike za prehrambeni suverenitet u Evropi koja bi upravljala poljoprivredom, hranom, semenom, energijom i tržišnom politikom, a koja bi bila internacionalno zasnovana. Ona posebno mora da uključi: drugačiju Zajedničku poljoprivrednu i prehrambenu politiku, ukidanje Direktive EU o biogorivima i globalno upravljanje međunarodnom trgovinom poljoprivrednih proizvoda unutar FAO-a a ne unutar STO.

**Pozivamo narode i socijalne pokrete u Evropi da se zajedno sa nama uključe u borbu za preuzimanje kontrole nad našim prehrambenim sistemima i da izgradimo pokret za prehrambeni suverenitet u Evropi odmah!**

Prevod deklaracije:  
Pokret za slobodu

# Zemljišni maksimumi - obuzdavanje otimača zemlje ili uproščavanje debate?

**U POSLEDNJIH NEKOLIKO GODINA**, vlade, zakonodavci i politička elita brojnih zemalja pokušavali su da stišaju gnev i debatu oko otimanja zemlje postavljajući zakonska ograničenja za strane direktne investicije. Ta ograničenja javljaju se u raznim formama:

U nekim zemljama, vlade propisuju maksimum obradive zemlje koju mogu posedovati stranci. Argentina i Brazil nedavno su krenuli tim smerom. Pre no što je napustio svoj položaj, predsednik Lula naložio je svojoj stranci i državnom tužiocu da pronađu način kako da ograniče pristup obrađenoj zemlji strancima u Brazilu. Kristina Kiršner inicirala je sličan proces u Argentini, što je rezultiralo potpisivanjem novog zakona u roku od godinu dana. U oba slučaja, namera je bila da se postavi ograničenje količine poljoprivrednog zemljišta koju mogu posedovati strani investitori, kao način da se ublaži rastuća ozlojeđenost zbog otuđenja zemlje i gubitka suvereniteta.

U drugim zemljama politički lideri uvode zabrane privajanja zemlje strancima. Predsednik Mađarske nedavno je preko parlamenta doneo ukaz kojim se propisuje da strancima neće biti dozvoljena kupovina zemlje kad moratorijum na prodaju zemlje strancima bude ukinut 2014. Mađarskoj je, kao i mnogim drugim istočno evropskim zemljama koje su pristupile Evropskoj Uniji, bio dodeljen tranzicioni period pre

nego što bi morala da otvori svoje trenutno zatvoreno zemljišno tržište evropskim investitorima. Kako se taj period bliži svom kraju, mađarska vladajuća konzervativna stranka očigledno nastoji da nađe način da zadrži bogatstvo koje se može ekstrahovati iz mađarskog plodnog poljoprivrednog zemljišta za sebe. U Latinskoj Americi, urugvajaska vlada raspravlja o tome da li da zabrani „javne“ strane investitore, tj. zemljišne ugovore koji uključuju strane vlade, suverene fondove bogatstva ili državna preduzeća.

Na drugim mestima uvode se druge vrste restrikcija. U Alžiru, gde država poseduje veći deo zemlje, nedavno je usvojen novi zakon kako bi se uvelo više privatnog vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem. Strancima, međutim, neće biti dopušteno da stiču obradivu zemlju, osim kao manjinski akcionari u partnerstvu sa domaćim firmama. Ista vrsta ograničenja bila je uključena u zemljišni zakon Demokratske Republike Kongo 2012. Da ograniče špekulaciju, neke vlade ili zakonodavstva nameću uslove za korišćenje zemlje (npr. ako se u određenom vremenskom roku ne ostvari proizvodnja na zemlji, gubi se pravo na nju).

Očigledno, situacija se razlikuje od zemlje do zemlje. Neki lideri i političke grupe reaguju posebno – i ponekad vrlo naprasito – na rastući broj krupnih zemljišnih poslova u kojima se, iz ovog ili onog razloga, stranci vide kao naročiti problem. Drugi pokušavaju da se suoče sa širim

spektrum problema u vezi sa zemljom – ne samo sa otimanjem zemlje već i sa zemljišnom koncentracijom, pitanjima njene upotrebe, sistematicima registracije i procenjivanja svojine – kroz više holističke zemljišne zakone, uključujući propise u stočarstvu i zemljoradnji.

Restrikcije stranih investicija u zemljište izgleda da se direktno sukobljavaju sa neoliberalnom doktrinom, onakvom kakvu promovišu zapadne vlade i međunarodne finansijske institucije u poslednjih par decenija. Na kraju krajeva, većina bilateralnih investicionih ugovora i investicione odredbe takozvanih sporazuma o slobodnoj trgovini počivaju na konceptu „nacionalnog tretmana“ – na ideji da strane investitore treba tretirati isto kao i domaće, bez ikakve diskriminacije. Ovi potezi, iako ne široko rasprostranjeni, čini se kao da zanemaruju taj princip.

### **Zašto takve restrikcije mogu biti nedelotvorne**

Ali, hoće li takve restrikcije išta promeniti, naročito za sitne proizvođače hrane koji se bore da prehrane svoje porodice i zajednice? To je malo verovatno, iz više razloga.

Na primer, 2010. kineska prehrambena kompanija Čongking žito grupa (ČZG) pokušala je da ugovori kupovinu 100.000 hektara obradive zemlje u Baiji<sup>1</sup> za proizvodnju soje za kinesko tržište. Oni su se očigledno našli u neprilici, kako su razgovori o ograničenju dostupnosti zemlje strancima uzeli maha u Brazilu, i promenili svoj pristup. Sporazumeli su se sa lokalnim vlastima da umesto planirane kupovine ulože svoj novac u lokalni agro industrijski kompleks, i osnovali objekte za skladištenje i drobljenje uz mogućnost otkupa soje sa 200.000 hektara namenskog poljoprivrednog zemljišta. Na taj način ČZG nije nikoga fizički oterala sa zemlje, ali je ostvarila u suštini isti rezultat: brazilski farmeri prinuđeni su da proizvode soju za izvoz za ovu jednu kompaniju u značajnom vremenskom periodu.

1. Baija – jedna od država u Brazilu.

Vlasništvo naspram zakupa: U mnogim slučajevima, utvrđene restrikcije primenjuju se samo na kupovinu zemlje. Investitori se mogu lako preorijentisati na druge forme kontrole nad zemljom za svoje projekte, kao što su zakupi ili koncesije. Za mnoge zajednice, međutim, u tome nema razlike. Kompanija koja dobija 99-ogodišnji zakup nad vašom teritorijom ili zemljištem, naročito bez vašeg eksplicitnog i direktnog pristanka, ima isti efekat kao i kompanija koja bi kupila tu zemlju – to je podjednako uzurpacija. Čak i kad i ako dođe do nekog pristanka, dugoročni zakup koji se može protezati i kroz nekoliko generacija života jedne zajednice, ima isti uticaj kao i trajni prenos vlasništva. Političari se samo igraju rečima, tvrdeći da se suočavaju s problemom (ograničavajući vlasništvo) kad to zapravo ne čine (dopuštajući dugoročne zakupe).

Stranci se mogu skrivati iza sunarodnika: Ovo je dobro poznati trik, koji se javlja pod raznim imenima i u raznim varijantama širom sveta. Gde je strancima – bilo pojedincima ili pravnim licima – zabranjeno da poseduju zemlju, oni se mogu prosto sakriti iza domaćih aktera. Lokalna kompanija ili građanin mogu poslužiti kao legalna fasada ili potpisnik ugovora, dok se iza kulisa sastavljaju drugi dokumenti koji pokazuju da novac i vlasništvo zaista pripadaju nekom drugom. Za krupnije poslove, strane kompanije mogu otvoriti domaće podružnice ili „školjka“ firme, ili ući u zajedničko ulaganje sa domaćim kompanijama i pojaviti se kao nacionalni entitet. Takve prakse su široko rasprostranjene, od Tajlanda (gde ih zovu „postavljenički sistem“) do Brazila (gde se fasadno preduzeće zove „pomorandža“). Te prakse nisu nužno nezakonite, ali na osnovu njih se već može zaključiti da zakoni koji se obračunavaju sa „stranim“ vlasništvom neće imati neki veliki uticaj.

Direktno otimanje zemlje može ustupiti mesto indirektnom otimanju zemlje: Pametni investitori koji se osećaju ugroženi nastupajućim restrikcijama stranih direktnih investicija u zemljište

mogu promeniti strategiju i preći na druge modele kontrole zemljišta ili resursa.

U Argentini, druga kineska grupa, Heilongđang Bejdahuang poslovno trgovinska grupa državnih farmi, primenila je sličan pristup 2010. Guverner Rio Negra potpisao je sporazum sa kineskom grupom obećavajući im 20.000 hektara „nekorišćene“ zemlje na 20-ogodišnji zakup plus pristup dodatnim 235.000 hektara koje drže privatni farmeri. Plan je bio da Bejdahuang ugovori dugoročna ekskluzivna prava na farmersku proizvodnju, ne otkupljujući niti iznajmljujući njihovu zemlju.

Bilo da su formulisane kao ugovorna proizvodnja ili uzgajivačke šeme, ove prikrivenije forme otimanja zemlje još uvek odvrćaju zemlju od služenja lokalnim planovima i potrebama zajednica – ponekad i na vrlo dugo vreme.

U drugim, pak, slučajevima, zakonske restrikcije za strance zaobilaze se ponovnim zoniranjem ili reklasifikacijom zemljišta, ili komadanjem zemljišnih transakcija u manje poslove koji prolaze ispod radara regulatora. Opet, forme otimanja zemlje mogu se menjati da bi se uskladile sa zakonom, ali neto efekat je isti.

Restrikcije investicija mogu izopačiti debatu: U mnogim slučajevima vidimo da tamo gde politička elita nastoji da uvede ograničenja stranim investitorima kao način da suzbije otimanje zemlje – obično uz mnogo nacionalističkog i pro-suverenitetskog žara – ona debatu zapravo svodi na nacionalnom nivou na parolu „strano = loše“, zaobilazeći fundamentalnije pitanje o tome koja vrsta poljoprivrede, bezbednosti hrane ili seoske strategije preživljavanja biva promovisana i podržavana. Sve što se time postiže jeste ocrnjivanje nekolicine aktera u predstavi „činjenja nečega“, dok u stvari sve druge strukturne predrasude u usmerenju poljoprivrede te zemlje mogu ostati netaknute!

Rizično je, dakle, dopustiti da pitanje stranih investitora postane glavni fokus problema.

## **Zaključak**

Otimanje zemlje postalo je strukturna kuga našeg vremena uz podjednako važne i sa njim povezane procese kakvi su rastuća koncentracija zemljišta i druge forme otimanja resursa.

Ograničavanje stranih direktnih investicija u zemlju nije samo po sebi loša stvar. Ali, kao što smo mogli videti iz manjkavih pokušaja u par zemalja do sad, bolje bi bilo primeniti više holistički pristup i osmisлити novu zemljišnu politiku unutar jednog opsežnijeg preinačenja poljoprivrednih i seoskih razvojnih strategija koje bi obuhvatale stvarne programe agrarne reforme orjentisane ka suverenitetu hrane. U suprotnom, možemo samo nastaviti da postižemo površne opravke bremenite rupama u zakonu, perverznim efektima i ekstremno uskim debatama koje podižu reputaciju političara ali ne rešavaju zaista nijedan problem lokalnih zajednica na terenu.

U aneksu, daćemo kratki prikaz oblika koje poprimaju restrikcije protiv inostranog otimanja zemlje u raznim delovima sveta.

### **Aneks: Državne restrikcije prisvajanja obradive zemlje od strane stranaca**

#### **Alžir – zabrana**

Alžir je reformisao svoje zemljišne zakone 2010. kako bi omogućio privatni zakup poljoprivredne zemlje, čiji najveći deo pripada državi. Stranci, međutim, ne mogu posedovati poljoprivredno zemljište. Oni se mogu udružiti s Alžircima kako bi zajednički zakupili zemlju, ili direktno investirali najviše do 49 procenata kapitala krunih poljoprivrednih projekata, i uključili se po mogućstvu u ugovorni uzgoj. To je situacija slična novim pravilima usvojenim u Demokratskoj Republici Kongo.



## **Argentina – maksimum + bezbednosne granice**

U decembru 2011, sledeći inicijativu pokrenutu od predsednice Kristine Kiršner, velika većina kongresa usvojila je Nacionalni zakon br. 26737. Zakon utvrđuje nacionalni maksimum: stranci ne mogu posedovati više od 15 procenata obradivog zemljišta države. On takođe propisuje da strani investitori i kompanije iz bilo koje date zemlje ne mogu posedovati više od 30 procenata tog iznosa, dok individualne kompanije ili investitori ne mogu posedovati više od 1.000 hektara ponaosob. Stranci ne mogu posedovati zemlju unutar bezbednosne granice uz državnu granicu ili uz krupna stalna vodena tela, kaže zakon. Pored toga, on utvrđuje da se kod bilateralnih investicionih sporazuma, u kojima je Argentina jedna od stranaka, sticanje seoske zemlje ne može smatrati „investicijom“ zato što je zemlja ne-obnovljivi prirodni resurs obezbeđen od strane zemlje domaćina.

## **Australija – krupni poslovi podvrgnuti proverii**

U Australiji, pitanje stranih investitora koji stižu kontrolu nad obradivom zemljom postalo je predmet žestoke rasprave u poslednjih par godina, pri čemu ankete pokazuju da su četiri od pet australijanaca protiv toga. Trenutno samo najveći zemljišni poslovi – oni sa vrednošću procenjenom na 244 miliona australijskih dolara i više – zahtevaju dozvolu Nadzornog odbora stranih investicija. Sve manje od toga prolazi neregistrovano i neregulisano. Neka farmerska udruženja zahtevaju da se prag nadzora spusti na 5 miliona australijskih dolara. Zeleni i druge političke partije podržavaju predlog za uvođenje moratorijuma za strane investitore koji kupuju australijsku obradivu zemlju sem ako dati poslovi ne prolaze test „nacionalnog interesa“, dokazujući na taj način da njihova pozicija nije ksenofobna. Oktobra 2012. vlada je najavila da će – kako bi povećala transparentnost, a sledeći primere Kvinslenda, SAD i Argentine – formirati registar stranih vlasnika

australijske obradive zemlje zasnovan na nacionalnom savetu.

## **Benin – maksimum**

Beninski zakonodavci raspravili su i usvojili novi zemljišni zakon u januaru 2013. Predlog vlade bio je pripremljen uz podršku korporacije *Millennium Challenge* vlade SAD, i predstavljen parlamentu u oktobru 2012. On je u početku propisivao da stranci stacionirani u Beninu mogu iznajmiti ili uzeti pod dugoročni zakup (do 50 godina, neobnovljivo) obradivu zemlju podložnu kvantitativnom ograničenju. Predlog je postavio granicu na 1.000 hektara po osobi, bila ona fizičko ili pravno lice. Građanske društvene grupe, predstavljene kroz masovni „Savez za sporazumni i socijalno pravedni zemljišni zakon“, zahtevale su da se strancima zabrani dobijanje prava na zemlju i da se maksimum spusti na 50 hektara po individui i 100 hektara za udruženja. Konačni tekst odobren od parlamenta nije izmenjen po tom pitanju: zemljišni poslovi koji uključuju više od 2 hektara zahtevaće autorizaciju (u rasponu od lokalnih okruga do nacionalnog nivoa, zavisno od površine date oblasti), uz maksimalno ograničenje od 1.000 hektara ukupnog poseda u zemlji po investitoru.

Novi propis takođe postavlja izvesne uslove za korišćenje zemlje, kako bi pomogao borbu protiv špekulacija i promovisao održivi razvoj. On nalaže da zakupi i koncesije moraju biti povezani sa razvojnim projektima koji poštuju ekološku ravnotežu i doprinose zaštiti životne sredine i bezbednosti hrane. Od tih projekata očekuje se da budu odobreni i nadzirani od lokalnih ili opštinskih vlasti.

## **Bolivija – javno zabranjeno, privatno dozvoljeno**

Stranci u Boliviji ne mogu prisvojiti državnu zemlju, ali mogu steći privatno zemljište. Zahteva se lokalno prebivalište, a zemljišna prava zaštićena su međunarodnim investicionim sporazumima

(gde su ovi potpisani između Bolivije i date strane zemlje).

### **Brazil – maksimum + bezbednosne granice**

U avgustu 2010. brazilski državni tužilac izdao je re-interpretaciju zakona iz 1971, do tad neprimenivanog, koji ograničava prodaju obrađene zemlje strancima na „50 modula“, tj. otprilike 5.000 hektara. Ta odluka zahtevala je striktnu primenu zakona, propisujući da stranci ne mogu posedovati više od 25 procenata ma koje opštine. Stranci iste nacionalnosti ne bi mogli posedovati više od 10 procenata neke opštine, a isto pravilo trebalo bi primeniti i na brazilске poljoprivredne kompanije sa više od 50 procenata stranog kapitala. Ovi predlozi još uvek prolaze kroz kongresne odbore i o njima još nije rešeno. U međuvremenu, vlada je objavila okvirni niz direktiva koje od stranaca ili stranih kompanija ovlašćenih da rade u Brazilu zahtevaju da podnesu dokumentaciju koja opravdava količinu zemlje koju hoće da otkupe, kako bi se poboljšao nacionalni registar. Sem ovih zemljišnih maksimuma, granične oblasti – pojas od 50 km unutar državnih granica Brazila – jesu „zabranjene“ zone, van domašaja privatnih investitora koji otkupljuju zemlju, iz razloga nacionalne bezbednosti.

### **Kolumbija – maksimum pod raspravom**

Parlament je u procesu raspravljanja o raznim predlozima. Predlog stranke Alternativnog demokratskog pola bio je da se Ustav izmeni kako bi ograničio količinu obradive zemlje koju stranci mogu posedovati na „jednu porodičnu jedinicu“. On je takođe razjasnio da bi nekorišćenu zemlju trebalo smatrati državnom svojinom koju bi mogli iznajmljivati ili koristiti (npr. kroz sporazume o pravu na uživanje tuđe svojine) samo rođeni kolumbijci. Konzervativna stranka takođe je predložila ustavnu izmenu kojom bi se ograničila kupovina od strane stranaca. Ministarstvo poljoprivrede, s druge strane, zalagalo se, umesto ustavnih izmena, za jedan običan zakon koji bi se bavio tim problemom.

Krajem decembra 2012. predlog Stranke nacionalne unije (Lozano) da se količina zemlje koju stranci mogu kupiti ograniči na „15 procenta opštinske seoske oblasti“ odobren je od pete komisije kongresa, i biće verovatno stavljen na ispitivanje skupa sa predlogom administracije početkom 2013. Jun 2013. je krajnji rok da se sve to finalizuje.

### **Demokratska Republika Kongo – zabrana ili nazadovanje?**

Juna 2012. novi zemljišni zakon stupio je na snagu u DRK. Po njegovim odredbama, samo kongoanskim građanima ili kompanijama čiji su većinski vlasnici kongoanski državljani dopušteno je da poseduju zemlju. Još od početka 2013. pravila za primenu ovih mera još nisu razvijena i vlada već pominje njihovu modifikaciju, očigledno pod jakim pritiskom stranih investitora koji traže veća prava. Prema novinskoj agenciji UN IRIN, vlada možda čak razmatra i mogućnost da sama otkupi zemlju kako bi je prodala stranim kompanijama.

### **Ekvador – maksimum pod raspravom**

Vlada trenutno razmatra predlog zemljišnog zakona koji bi mogao zabraniti prenos vlasništva nad zemljom na (ili od) strane subjekte, lica ili kapital za sve iznad iznosa od 300 hektara.

### **Mađarska – zabrana**

Jula 2012. vlada predvođena konzervativnim premijerom Viktorom Orbanom podnela je parlamentu predlog zakona koji cilja na zabranu kupovine obradive zemlje strancima kad moratorijum bude ukinut 2014. Društveni pokreti, međutim, kažu da će to ubrzati otimanje zemlje u Mađarskoj. Od početka njenog procesa pristupa EU 1994, mađarski zemljišni zakon propisivao je da strani investitori mogu samo iznajmiti (ne i kupiti) poljoprivredno zemljište i da mogu dobiti samo 300 hektara za maksimalni zakupni period od deset godina.

I opet, rupe u zakonu i kronizam doveli su do situacije gde više od milion hektara trenutno kontrolišu strani investitori, uglavnom austrijski farmeri (600.000 – 700.000 hektara), ali takođe i holandski, nemački, danski, britanski i drugi farmeri i kompanije. To sačinjava 15-20 procenata svog poljoprivrednog zemljišta u Mađarskoj. U decembru 2012. parlament je usvojio predlog zakona koji modifikuje ustav.

„Ovo je početak nove ere za poljoprivredu. Ustav štiti mađarsku obradivu zemlju, naše nasleđe i osnov naših života, od stranih i domaćih špekulanata podjednako“, izjavilo je Ministarstvo seoskog razvoja kad je najavilo ovu odluku. Protivnici režima, međutim, tvrde da je taj potez smišljen da skrene pažnju sa stvarnog procesa koji je u toku u Mađarskoj, a kojim se obradiva zemlja koncentriše i privatizuje u rukama lokalne političke elite i patrona vladajuće stranke. Amandmani će stupiti na snagu u maju 2014. kad moratorijum EU bude ukinut (sem ako opšti izbori zakazani za mart 2014. ne dovedu do promene taktike).

### **Novi Zeland – krupni poslovi podvrgnuti nadzoru**

Svaka kupovina obradive zemlje veća od 5 hektara ili vrednija od 100.000 novozelandskih dolara od strane stranih investitora mora dobiti odobrenje od Biroa za inostrane investicije. Da bi dobili odobrenje, strani investitori moraju ispuniti različite kriterijume, kao na primer da demonstriraju relevantno iskustvo, dobar karakter i vrednost investicije za Novi Zeland. To nije tako teško učiniti, i oko 10 procenata obradive zemlje Novog Zelanda već je rasprodato. S nedavnim porastom interesa agrobiznis investitora naročito iz Kine i Zalivskih država došlo je do oštre debate o tome kako kontrolisati strane investicije u domaću obradivu zemlju.

### **Paragvaj – maksimumi u pripremi, do puča**

1940. paragvajski Zemljišni ukaz proglasio je ilegalnim da stranci poseduju zemlju. Njega je

šezdesetih stavio van upotrebe vojni diktator Alberto Stresner, i otad paragvajsko selo privlači postojani dotok stranih agrobiznis kompanija, farmera i investitora, što je dostiglo vrhunac u periodu od 2006. do 2010. U principu, samo Paragvajci mogu steći kontrolu nad zemljom redistribuiranom kroz program agrarne reforme, ali to nije bilo primenjivano. Slično tome, paragvajski parlament doneo je zakon 2005. kojim se strancima zabranjuje da kupuju zemlju u oblasti do 50 km od granice, ali ni to takođe nije bilo poštovano niti primenjivano.

Tek oktobra 2011. Lugoova administracija izdala je dekret kojim bi se ukaz parlamenta stavio u praksu, u nastojanju da povрати kontrolu nad nepovoljnom situacijom u kojoj stranci kontrolišu 9-10 miliona hektara obrađene zemlje ili 25-30 procenata ukupne paragvajske obradive zemlje. Decembra 2011. predsednik Fernando Lugo jasno je stavio do znanja da planira da predloži zakone po ugledu na one koji su upravo bili usvojeni u Argentini i bili u procesu razvoja u Brazilu. Lugoovo svrgavanje sredinom 2012. od strane snaga u savezu sa agrobiznisom stavilo je tačku na ta nastojanja.

### **Peru – bez ograničenja za strance**

Od 2012. peruanski parlament razmatrao je dva predloga zakona kojim bi se ograničila koncentracija vlasništva nad zemljom koja je od skoro uzela maha. Predlozi nisu sadržavali ograničenja u vezi sa nacionalnošću, iako su neki od novih većih otimača zemlje u Peruu upravo strani investitori, poput Parfena iz Urugvaja. Kao i brazilski, i peruanski ustav propisuje da nijedan stranac ne može steći ili posedovati zemlju u oblasti do 50 km od državne granice, mada su izuzeci mogući.

### **Poljska – mere pod raspravom**

Moratorijum na prodaju poljske obradive zemlje stranim evropskim interesnim grupama ističe 2017. U međuvremenu, građani EU-27, Islanda, Lihtenštajna i Norveške mogu kupiti do jednog hektara poljoprivrednog zemljišta bez

dozvole. Svaka veća zemljišna površina zahteva odobrenje od vlade i ne može biti predmet vlasništva već zakupa. Trenutno, pravila zakupa su, kao i situacija koja će nastupiti nakon moratorijuma, pod nadzorom.

### **Rumunija – maksimum**

Oktoobra 2012. centralno-levičarska vlada najavila je da planira, kad domaće tržište bude liberalizovano 2014. po pravilima EU, ili da nametne kvantitativni maksimum stranim investitorima koji nameravaju da steknu obradivu zemlju u Rumuniji, ili da od njih zahteva da imaju stvarno iskustvo u poljoprivredi. To, nakon što je 800.000 hektara – ili 6 procenata čitave poljoprivredne oblasti Rumunije – već prepušteno stranim agrobiznis koncernima.

### **Ruanda – maksimumi**

Ruanda priprema novi zemljišni zakon čiji je cilj da ograniči zakup obradive zemlje strancima na maksimum od 49 godina. Kao i u drugim afričkim zemljama, Sudanu ili Beninu, on takođe propisuje uslove korišćenja zemlje, npr. strani investitori imaće pet godina da ostvare proizvodnju na zemlji ili će se suočiti sa oduzimanjem poseda.

### **Tanzanija – maksimumi**

U Tanzaniji nijednom stranom investitoru nije dopušteno da poseduje više od 50 jutara. Međutim, ovaj maksimum se ne poštuje.

2012. parlament je urgirao da vlada suspenduje sve krupne alokacije zemlje stranim investitorima. Počev od januara 2013, nameću se maksimumi za dugoročne zemljišne koncesije kako strancima tako i domaćim državljanima. Za šećer maksimum je 10.000 hektara a za pirinač 5.000 hektara. Uz to, tanzanijski investicioni centar u procesu je objavljivanja direktiva za funkcionisanje nacionalne poljoprivredne banke i alokacije zemlje.

### **Ukrajina – maksimumi pod raspravom**

Vlada Ukrajine ukinuće svoj moratorijum na prodaju obradive zemlje stranim investitorima 2013. U pripremi za to, u opticaju je nekoliko kontroverznih zakonskih propisa. Na primer, jedan koji se odnosi na katastarski sistem raspravljen je i usvojen, dok drugi koji se odnosi na tržište zemlje tek očekuje svoju finalizaciju. Do sad, strancima nije bilo dozvoljeno da kupuju obradivu zemlju ali im je bilo dozvoljeno da je iznajmljuju od individualnih farmera na dugoročnoj bazi. Za to, od njih se zahtevalo da zasnuju poslovni identitet/operacije u Ukrajini i podrazumevalo se da će, jednom kad se moratorijum EU ukine, imati pravo da otkupe zemlju koju su zakupili.

Na taj način, mnogo zemlje bilo je prepušteno stranim investitorima u Ukrajini (preko milion hektara ili 3 procenta ukrajinske poljoprivredne oblasti). U nacrtima novih pravila za regulaciju tržišta zemlje predloženi su razni maksimumi i poreski rasporedi. Još, međutim, nije jasno koja će biti konačna pravila kad moratorijum bude ukinut.

### **Urugvaj – zabrana naspram maksimuma pod raspravom**

Socijalistička stranka predložila je nacrt zakona koji zabranjuje stranim vladama ili kompanijama povezanim sa stranim vladama kupovinu obradive zemlje u poljoprivredne ili šumarske svrhe. Vladajuća koalicija, Frente Amplio, predložila je drugi nacrt zakona koji nastoji da ograniči količinu obradive zemlje koju mogu steći strane privatne kompanije, s naročitim osvrtom na zaustavljanje špekulanata. Debata je još uvek u toku.

Preveo Vladimir Bogičević,  
Pokret za slobodu

Februar 2013.

Milenko Srećković

# Korporativno otimanje zemlje i prirodnih resursa

*Intervju: Ibrahima Kulibali,  
osnivač Saveza protiv otimanja zemlje*

**Š** IROM SVETA mali poljoprivredni proizvođači ukazuju na negativne posledice sve prisutnijeg globalnog fenomena „otimanja zemlje“, koji dovodi do koncentracije vlasništva nad obradivim zemljištem i prirodnim resursima u rukama krupnih investitora i međunarodnih korporacija. Ovaj proces, osim oduzimanjem obradivih površina, vrlo često praćen je iseljavanjem ili prisilnim izmeštanjem čitavih seoskih zajednica, kršenjem ljudskih prava, povećanjem siromaštva i društvenog raslojavanja i zagađenjem životne sredine. Milioni hektara zemlje, najviše u Africi, Aziji i Južnoj Americi, potpadaju pod kontrolu krupnih korporacija – „investitora“ – najčešće kroz direktne sporazume sa vladama ili lokalnim vlastima, a vrlo često uz podršku privatnih banaka i penzionih i drugih investicionih fondova. Međunarodni seljački pokret Via Kampsina („Seljački put“) optužuje i Svetsku banku i regionalne razvojne banke da olakšavaju otimanje zemlje i prirodnih resursa promovisući zakone i mere koji su u interesu korporacija i obezbeđujući im kapital i novčane garancije, čime podržavaju jedan destruktivni privredni model. Mnoge vlade, međutim, opravdavaju „otimanje zemlje“ tvrdeći da će krupan agrobiznis dovesti do modernizacije poljoprivredne prakse i

obezbediti prehrambenu sigurnost za sve, što Via Kampsina osporava tvrdeći da su za najveći deo svetske proizvodnje hrane zaslužna mala poljoprivredna gazdinstva a ne velike poljoprivredne korporacije.

Pokret za slobodu, ovdašnji član globalnog „Saveza protiv otimanja zemlje“, tvrdi da se ovaj proces u Srbiji odvija kao sastavni deo privatizacije i zahteva da se ukine član Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji će omogućiti da se proces jeftinog privatizacionog otimanja zemlje okonča njenom skupom prodajom stranim korporacijama, kako se zaključuje u istraživanju koje je početkom prošle godine Pokret za slobodu objavio u saradnji sa evropskim ogrankom Via Kampsine i holandskim „Transnešnl institutom“. U novembru je u Evropskoj komisiji održana konferencija na kojoj su predstavnici društvenih pokreta iz Evrope i Afrike formulisali zajedničke predloge mera za zaustavljanje otimanja zemlje.

O procesu „otimanja zemlje“ razgovarali smo sa Ibrahimom Kulibalijem iz afričke republike Mali, osnivačem „Saveza protiv otimanja zemlje“ i jednim od lidera afričke Via Kampsine.

## **Recite nam nešto više o otimanju zemlje u Africi?**

Radi se o državnoj pljački kojom se oduzima jedini resurs koji je siromašnima preostao da bi ga preuzeli oni koji od njega sebi stvaraju profit, oni koji su već previše bogati. To zemljište je generacijama unazad pripadalo lokalnoj zajednici. Afričke vlade sada sa njega proteruju seljake, čime im poništavaju njihova istorijska prava, prava koja im pripadaju već stotinama godina.

Krupne poljoprivredne kompanije kupile su mnoga sela u Maliju a seljaci koji su odbili da se isele suočili su se s golim nasiljem i hapšenjima. Poljoprivredno zemljište predmet je velike pohlepe kako domaćih tako i međunarodnih krupnih investitora. Od 1965. do 2012. čitavih 350 hiljada hektara izdato je pod zakup samo u navodnenoj malijskoj regiji „office du Niger“. Otimači zemljišta oterali su seljake s njihove zemlje, čak i iz sela, i sada većina njih mora da se obučava za rad na drugim poslovima: samim tim, nezaposlenost se povećava, a migracijom u gradove dolazi i do porasta kriminala.

Statistika pokazuje da je produktivnost krupnih investitora, iako su zauzeli najplodnije zemljište, mala u poređenju s produktivnošću porodičnih farmi. Ti krupni investitori stoga nisu rešenje za dostizanje održive prehrambene sigurnosti i oni često prouzrokuju i velike poremećaje socijalne i kulturne ravnoteže.

## **Šta su glavne prepreke sa kojima se suočavaju mali poljoprivredni proizvođači republike Mali?**

Pre svega nizak nivo ulaganja u male porodične farme, zatim cena hrane koja je niža od troškova uloženi u njenu proizvodnju, nelojalna konkurencija i dumping (obaranje cene proizvoda usled uvoza jeftinije hrane) od strane zemalja koje subvencionišu svoju poljoprivrednu proizvodnju i izvoz.

## **Koji su zahtevi organizacija kojima pripadate?**

Prioritet je očuvanje malih poljoprivrednih proizvođača. 75 odsto stanovništva republike Mali je zaposleno na malim seoskim gazdinstvima, koja su samoodrživa – ti ljudi sami sebe zapošljavaju, proizvode sopstvenu hranu i ne traže novac od države. Njihovo uništenje dovelo bi do ozbiljnih socijalnih problema.

Prikladno investiranje poboljšalo bi snabdevanje hranom, kao i socijalnu i ekološku održivost, i osiguralo životno izdržavanje većini ljudi. Javni sektor treba da odigra suštinsku ulogu u usvajanju mera koje bi zadovoljile potrebe porodičnih farmera. Garantovanje pristupa zemlji i vodi suštinsko je za podršku porodičnoj poljoprivredi, proizvodnju hrane i stvaranje održivih prehrambenih sistema. Održivi izvori kredita, mere socijalne zaštite i ustanovljenje rezervi žitarica i hrane za stoku, potrebni su radi jačanja porodične poljoprivrede i prehrambenih sistema koji počivaju na radu i interesima lokalne zajednice.

# Kolonijalizam opstaje u glavama vladajuće elite

**IBRAHIMA KULIBALIA** iz zapadnoafričke republike Mali, predsednika malijske Nacionalne koordinacije seoskih organizacija (CNOP), sreli smo u Austriji tokom Nyeleni konferencije. Konferenciju su 16-21. avgusta organizovale evropske članice La Via Campesine a prisustvovalo je oko 400 delegata iz 34 evropske zemlje. La Via Campesina (u prevodu: Seljački put) je koalicija koja na globalnom nivou okuplja organizacije seljaka, proizvođača, domorodaca i bezemljaša, a kojoj pripada i malijska organizacija kojom predsedava Ibrahim. Upravo je u Maliju 2007. godine bila održana prva Nyeleni konferencija o suverenosti prehrambenog sistema a sama konferencija dobila je ime po mitskoj seljanki iz Malija koja je simbol seljačke borbe za nezavisnost.

Ibrahim je rođen u seoskoj porodici. Diplomirao je na Poljoprivrednom fakultetu. Nakon studija počeo je da se bavi poljoprivredom na farmi koja je sto kilometra udaljena od Bamaka, glavnog grada republike Mali. Gaji žitarice – kukuruz, sirak, i fonio, žitaricu koja uspeva u zapadnoj Africi, a ima i pčele, koze, voće i cveće. Mlađi brat mu pomaže u poslu i odmenjuje ga u trenucima kada je Ibrahim zauzet svojim angažmanom u seljačkom pokretu. Organizacija kojom predsedava okuplja veći broj seoskih federacija u kojima se nalazi oko dva miliona i petsto hiljada seljaka.

Poljoprivredni sektor stvara 55 procenata nacionalnog bogatstva ali vlada republike Mali za poljoprivredu iz budžeta izdvaja manje od 7 procenata, iako se njome bavi 80% populacije. Mali broj sela ima dovoljno razvijenu infrastrukturu – električnu energiju, vodu, telefon. Seljacima nedostaje poljoprivredna mehanizacija, mogućnost podizanja kredita, zagarantovano pravo vlasništva nad zemljom; cena hrane ne pokriva osnovne troškove proizvodnje, a klimatski uslovi su nestabilni. Nemoguće je da se bilo koja zemlja razvija ako se zanemari 80% stanovnika, kaže Ibrahim. Lokalna tržišta su destabilizovana; zato zahtevamo poštovanje suvereniteta hrane da bismo zaštitili naše lokalne proizvode i da bismo mogli da ih prodamo po profitabilnoj ceni.

Pod pritiskom Svetske banke tržište je osamdesetih godina liberalizovano što je otežalo prodaju domaćih poljoprivrednih proizvoda usled uvoza jeftinijih namirnica. Proizvođači danas glavnu bitku vode oko kontrole lokalnih tržišta na kojima prodaju svoje proizvode. Suprotstavljaju se interesnim grupama, uvoznicima poljoprivrednih proizvoda, koji svoje privilegije brane u sprezi sa političkim partijama koje finansiraju. Tržišni špekulanti vrlo često kupe proizvode po tržišnoj ceni koja je 50% manja od stvarne cene a zatim ih dva meseca kasnije prodaju tri puta skuplje. Malijski seljaci stoga pokušavaju da organizuju skladištenje robe do trenutka kada prodaja po tržišnoj ceni postane

profitabilnija. Udruživanje u zadruge pomaže seljacima da zaštite svoje interese. Kada je 1991. godine zbačen diktator general Moussa Traore, koji je vladao od 1968. godine, nestalo je zadruga i udruženja koja su bila pod kontrolom države. Nastala je prilika za razvoj nezavisnih seljačkih organizacija koje su ubrzo počele da zajedničkim snagama pojačavaju uticaj na državnu politiku.

### **Kolonizacijski sindrom**

Kolonizacija je još uvek prisutna u Africi i ne znam da li će se ikada okončati – kaže Ibrahim. Dok god je na vlasti afrička elita koju je formirala kolonizacija, koja misli i ponaša se kao oni koji su nas u prošlosti kolonizovali, i dalje ćemo imati problema. Oni su potpuno izgubili dodir sa selom i običnim ljudima. Oni su izdajnici. Mala grupa ljudi koja represivno upravlja nad većinom stanovništva jeste pravi sindrom kolonizacije. U Africi, kolonizacija više ne postoji pravno, ali još uvek funkcioniše, samo sa izmenjenim akterima. Moramo da otkrijemo ko je odgovoran za ovakvo stanje u našoj zemlji, nema svrhe više za to optuživati SAD ili Evropu. Afrička elita nas izdaje i uvozi potpuno neprimerene koncepte koji su destruktivni za naše zemlje.

Na primer, Kofi Anan je deo stare generacije školovane u kolonijalnim školama. On je deo generacije koja Africi stvara probleme jer ne poznaje realnost na terenu. Oni su diplomate od karijere. Oni žive u međunarodnim institucijama. Postoje hiljade nalik njemu širom Afrike koji misle da moramo da se rešimo seljačke klase i na prvo mesto postavimo biznismene. Za njih je pokretanje kompanije koja zapošljava stotinu ljudi važnije od održavanja većeg broja sela koja se sastoje od hiljada ljudi koji rade nezavisno. Kompanije navodno plaćaju porez i time pomažu državu, ali u stvari vrlo često od te iste države dobijaju velike subvencije. A poljoprivrednici su važniji ekonomski akteri nego biznis kompanije. Progres ne bi trebalo da bude selektivni proces koji u obzir uzima potrebe malog broja ljudi a ogroman broj ljudi izostavlja.

Svetska banka, MMF i razvijene zemlje još od osamdesetih pokušavaju da ubede afričku elitu da poljoprivreda nije profitabilna i da treba da bude zamenjena krupnim agrobiznis sistemima. Bilo je potrebno deset godina borbe da se izborimo sa ovakvim stavom. Poljoprivreda zapošljava 80% stanovništva a oni nam predlažu da je tek tako uništimo.

Možete li da zamislite zemlju u kojoj 80% stanovništva ne zahteva od vlade da im obezbedi posao, kaže Ibrahim. Kad god uključim radio čujem da je najveća preokupacija u razvijenim zemljama da se stvore poslovi za ogroman broj nezaposlenih. U našoj zemlji, 80 procenata stanovništva sami sebi obezbeđuju posao. A vlada sluša ljude koji je savetuju da sve to uništi. To je ludost! Da je taj projekat uspeo, sve afričke zemlje bi danas bile u građanskim ratovima, jer niko ne bi umro u tišini da je oteran sa svoje zemlje, već bi otišao u grad da traži svoje pravo na život, a u gradu ne bi bilo dovoljno sredstava za sve. Ni vlada, ni MMF, ni Svetska Banka ne bi mogli da stvore dovoljno posla za sve one koji bi bili isključeni iz porodične poljoprivrede.

Iako proizvode bez savremene poljoprivredne opreme, malijski seljaci uspevaju da proizvedu milion tona žitarica viška. Nasuprot njima, u krupnim agrobiznis sistemima, koji primaju ogromne subvencije od vlade, u, na primer, Nigeriji, Maroku ili nekoj severnoafričkoj zemlji, mala grupa ljudi se bogati uništavajući način života miliona ljudi.

Za sada se borimo protiv uvezenih ideja koje prete našem opstanku – protiv uvođenja agrobiznis sistema, genetski modifikovanih organizama, dodatne liberalizacije poljoprivrednog sektora. I zato nemamo dovoljno vremena ni energije da napredujemo u pozitivnom smeru – da stvaramo zadruge, da kolektivno prodajemo naše proizvode, ili zajednički upravljamo mehanizacijom. Umesto da se bavimo time, moramo da se borimo protiv ovakvih ideja koje nemaju osnova u našoj realnosti. One su čista izmišljotina ove elite koja je odvojena od stvarnosti



na terenu i njihovih saveznika u zemljama na Severu.

Rudarska kompanija ne može da dođe i eksploatiše rudno bogatstvo zemlje ukoliko vlada ne sklopi ugovor sa njom – dakle, moramo da se borimo protiv onih ljudi koji svojim potezima izdaju interese svojih ljudi. Multinacionalne korporacije koje prodaju genetski modifikovano seme ne mogu da prodaju genetski modifikovane organizme ukoliko ne sklope sporazum sa vladom. Dakle, mete svoje borbe moramo precizno identifikovati. Malijski seljaci se ne mogu boriti protiv sedišta Monsanto u SAD, ali mogu protiv svog sopstvenog ministra poljoprivrede, predsednika republike, itd. Oni su ti koji pu-

štaju Monsanto u zemlju. Oni ne smeju da nas prodaju prvoj osobi koja se pojavi s parama.

Suverenost hrane, suverenost prehrambenog sistema, kaže Ibrahim, za mene je kada ne zavisiš ni od koga. Porodica je ponosna ukoliko može sama sebe da prehranjuje. Suverenost hrane treba da bude glavni potporni stub svih zemalja širom sveta. Mi odbijamo pomoć u hrani jer to uništava naša lokalna tržišta i često menja ljudske prehrambene navike. Odbijamo da prihvatimo uvezene proizvode. Ponosni smo na naše dostojanstvo i sposobnost da sami sebe prehranjemo našom sopstvenom hranom.

5. septembar 2011.

# Borba farmera protiv otimanja zemlje u EU

Intervju: **Ženevjev Savinji**, organizacija *Via Campesina*

**Ž**enevjev Savinji deli farmu sa svojim partnerom na Alpima na jugu Francuske. Njen saradnik uzgaja oko 60 hektara pšenice, lavande i stočne hrane. Ona čuva piliće i drugu živinu koju prodaje na lokalnoj tržnici, što je još uvek uobičajena praksa u Francuskoj, gde su farmeri uspjeli da očuvaju svoje pravo da kolju živinu na farmi, uprkos industrijalizaciji i povećanom oprezu kod sanitarnih propisa. Svakog petka Genevieve priprema piletinu za sutrašnji pijačni dan. Posao s piletinom oduzima joj dva dana. Ostatak nedelje ona provodi između posla na farmi, kućnih poslova, podizanja dece i aktivističkih delatnosti, što sve zajedno iziskuje mnogo napora u svakodnevnom životu.

Genevieve se 1996, tri godine pošto je počela da radi na farmi, uključila u La Confédération paysanne (Savez seljaka), francuski ogranak Evropske koordinacije pokreta *Via Campesina* (ECVC). Poznavala je neke militantne organizatore i delila je njihove poglede na situaciju s kojom se suočavala lokalna poljoprivreda; kao i oni smatrala je da je potrebno zaštititi male farmere. Učestvovala je u osnivanju lokalnog udruženja malih farmera za direktnu prodaju. Akcije njihovog kolektiva doslovno su lansirane 1999. godine, kada je Jose Bove uhapšen nakon akcije protiv Mekdonalds restorana.

Akcija je organizovana kako bi preispitala kaznu koju je Svetska trgovinska organizacija (WTO) izrekla rokfort siru i drugim proizvođačima kao odmazdu za zabranu koju je EU uvela na uvoz govedine obogaćene hormonima rasta, što je bio odgovor na odbijanje kupaca. Ove akcije dovele su u Francusku alterglobalizacijski pokret, pokret koji je još uvek aktivan u pogledu međunarodnih pitanja, na svetskim socijalnim forumima, na demonstracijama protiv grupa G8 i G20 i kad je reč o ugovorima o slobodnoj trgovini. Tokom ovog teškog perioda lokalni aktivisti su bili počišćeni. Genevieve je sve više bila uključena u pokret, najpre na lokalnu, a nakon četiri godine i na svetskom nivou. Kasnije je izabrana u Koordinacioni komitet ECVC, gde se bavi pitanjima politike, prehrambenog suvereniteta<sup>1</sup> i komunikacija.

**Recite nam nešto više o seljačkom pokretu Evropske koordinacije *Via Campesina*. Šta su glavni problemi s kojima se ECVC trenutno suočava?**

---

1. Prehrambeni suverenitet predstavlja pravo ljudi na zdravu i kulturološki odgovarajuću hranu, proizvedenu ekološkim i održivim metodama, kao i pravo da definišu svoje sopstvene prehrambene i poljoprivredne sisteme (Nyeleni, 2007).

ECVC je 1986. (tada se zvao Coordination paysanne Européenne) osnovalo nekoliko unija farmera i organizacija u Evropi, koje su delile kritički stav o evoluciji poljoprivrede ka neodrživim modelima, naročito zbog loše politike skrojene tako da pogoduje velikim poljoprivrednim kompanijama.

Ovom poljoprivrednom proizvodnjom orijentisanom ka profitu stvara se standardizovana hrana lošeg kvaliteta, ugrožava se životna sredina i, ponajviše, gubi se na hiljade farmi u Evropi. „Svaka tri minuta nestane jedna farma“, to je bio naš slogan – a nakon što su se Evropskoj uniji pridružile zemlje sa istoka (Rumunija, Poljska...) to se dešava svakog minuta. Učestvovali smo u formiranju našeg međunarodnog pokreta seljaka, radnika bezzemljaša i farmera „La Via Campesina“ kako bismo pokrenuli prehrambeni suverenitet, kao koncept i kao oružje protiv neoliberalizma.

Borba za prehrambeni suverenitet u Evropi podrazumeva mnogo borbe za farmere na lokalnom nivou. Na evropskom nivou fokusirani smo uglavnom na politiku koja se tiče hrane i poljoprivrede.

Glavne teme kojima se bavimo su: pristup zemlji za male i nove zemljoradnike, očuvanje tradicionalnih semena, borba protiv širenja GMO, promovisanje održivih načina vođenja farmi poput agroekologije, stvaranje novih tržišta i omogućavanje pristupa tržištu za male zemljoposjednike ili odbrana njihovih prihoda u lancu ishrane, prava mladih farmera, žena farmera i farmera-migranata.

**La Via Campesina je međunarodni pokret seljaka. Kakve veze danas održavate sa članovima organizacije sa drugih kontinenata. Kakav je uticaj La Via Campesina na razvoj ECVC. Koje su glavne teme kojima se La Via Campesina bavi u drugim delovima sveta?**

Nakon osnivanja 1993, La Via Campesina se veoma brzo proširila na druge kontinente u kombinaciji sa različitim aspektima; postojala je

baza bivših ili sadašnjih marksističkih farmerskih organizacija koje je okupio rastući otpor globalizaciji i ekološka svest, čime su se pripojili našem međunarodnom pokretu seljaka. On se morao organizovati i istovremeno čuvati snagu, mobilnost i otvorenost društvenog pokreta. S obzirom na specifične političke i ekonomske situacije od zemlje do zemlje, nacionalni i lokalni pokret može imati izražene posebnosti, ali svi dele istu osnovu, posebno imajući u vidu analize situacije o tome šta i ko tlači seljake. To nam daje homogenost i snagu. Tako više niste mali farmer iz belgijske ili danske organizacije, vi ste jedan od dvesta miliona. To je po mom mišljenju glavni doprinos LVC za evropski pokret. Takođe, na ovaj način možemo bolje razumeti štetu koju farmerima nanose transnacionalne korporacije i možemo im se suprotstaviti u Evropi, gde se obično ponašaju mnogo opuštenije. Otimanje zemlje, ugrožavanje ljudskih prava i često prava žena, problemi oko očuvanja tradicionalnih semena, teškoće farmera koji se bore da prežive veoma su nasilne u nekim mestima. Otpor je takođe jak. U mnogim zemljama seljaci se organizuju kako bi razvili autonomiju i alternativne modele proizvodnje, poput agroekologije. Mnoge grupe takođe organizuju kratki „lanac ishrane“ između lokalnih farmera i potrošača, što je način da se zaobiđe rastuća dominacija supermarketa.

**Kako biste opisali politiku EU u pogledu značaja i potreba malih farmera?**

U suštini, EU podržava „takmičarsku“ poljoprivredu, orijentisanu prema međunarodnom tržištu, stvarajući jeftinu robu za trgovinu poljoprivrednom hranom. Mali farmeri se smatraju problemom ili se uopšte ne uzimaju u obzir. Šta god da se dogodi - proširenje, ugovor o slobodnoj trgovini - mali farmeri moraju da se prilagode ili da nestanu. Kada je Dacian Cioloș imenovan za komesara za poljoprivredu bili smo optimistični u pogledu brige za male farme, pošto je on iz Rumunije. No, iako su „mali farmeri“ po prvi put pomenuti u novom projektu Zajedničke poljoprivredne politike (CAP), posebna šema za

male farme predviđa samo jednokratni iznos za male zemljovlasnike i (veće) subvencije ukoliko se odreknu zemlje!

Smatram da mali farmeri moraju glasnije da iznose svoje zahteve, da budu bolje organizovani i ponosni na to što su. ECVC mora postati veća i snažnija.

Postoje članovi Evropskog parlamenta koji su zainteresovani za naše predloge za prehrambeni suverenitet. Održavamo redovne kontakte sa Zelenima, a nedavno nam je koalicija Evropska ujedinjena levica/Nordijska zelena levica (GUE) pomogla da organizujemo konferenciju o dostupnosti zemljišta i otimanju zemlje u Evropi. Možemo imati koristi od drugih grupa po nekim posebnim pitanjima, često zasnovanim na lokalnim i nacionalnim interesima, ali na globalnom planu, mora se priznati da poljoprivreda nije omiljeni sektor i da unutar komisije za agrar mnogi parlamentarci podržavaju mainstreamam poljoprivredu i njenu „konkurentnost“.

Planiramo da zajedno sa Evropskim pokretom za prehrambeni suverenitet pokrenemo akciju kako bi ova tema postala deo kampanje u izboru za članove parlamenta na proleće 2014.

**UN će 2014. godinu obeležiti kao godinu porodične poljoprivrede. Očekujete li da će ovo pospešiti uslove za male farmere?**

Ne samo da očekujemo, nego ćemo se za to boriti. Reagovali smo čim smo čuli da Evropska

komisija tokom 2014. planira aktivnosti za porodičnu poljoprivredu: moramo da preuzmemo veliku ulogu u ovoj specijalnoj godini u Evropi i da razjasnimo neke stvari u debati. Veliki broj farmi funkcioniše na porodičnoj bazi, ali one takođe mogu biti prilično velike i zasnovane na istoj logici profita i rasta kao i kompanije. Tako da pod „porodičnom poljoprivredom“ mi govorimo o malim farmama, seoskim farmama, o modelima proizvodnje o poljoprivredi za život. Stavićemo na sto naše potrebe i prepreke za poljoprivredu i ishranu naše zajednice.

**Kakav je stav Vaše organizacije prema poljoprivrednim zadrugama i šta mislite o politici EU na tom polju?**

Pitanje lanca ishrane, farmerskih organizacija za stvaranje novih lokalnih lanaca ishrane ili u druge svrhe je verovatno pitanje koje bi ECVC trebalo da proširi. Svaka zemlja ima poseban pristup i drugačije zakone. Iz ovog razloga je EU napravila evropski status za neke zadruge, ali to ne rešava ništa. Dalje, postoje različite vrste zadruga. To je u Francuskoj bio veoma živ pokret u ranom 20. veku, sa vinarskim zadrugama ili tokom sedamdesetih kada su se suprotstavili nepoštenim stočnim trgovcima i razvijali proizvodnju mleka. Mnoge zadruge, međutim, prate globalnu trgovinu, postaju sve veće, osnivaju konzorcijume i vode agresivno komercijalnu politiku. Pravi je izazov održati izvorni duh solidarnosti i simbioze u zadrugama.

Preveo Dušan Komarčević

Milenko Srećković

# Politička volja ključna u borbi protiv gladi

Intervju: *Olivije de Šuter,*  
Specijalni izveštač Ujedinjenih nacija za pravo na hranu

**K**AKO JE PREDVIĐENO da će svetska populacija do polovine našeg veka narasti na 9.7 milijardi ljudi, a već u ovom trenutku godišnje tri miliona dece umire od posledica nehranjenosti, jedno od najvažnijih pitanja globalne politike danas jeste kako obezbediti hranu za toliki broj stanovnika. Belgijski profesor Olivije de Šuter, Specijalni izveštač Ujedinjenih nacija za pravo na hranu, u ekskluzivnom intervjuu za „Politiku“ otkriva da su zemlje Južne Amerike za sad preduzele

najadekvatnije političke i pravne mere u cilju rešenja ovog problema, daleko prednjačeći pred ostatkom sveta kad je reč o ostvarivanju prava na hranu. Te su mere, tvrdi de Šuter, od izuzetnog značaja, jer su, prema njemu, glad i nehranjenost pre svega pitanje političke volje i odgovornosti vladajućih struktura i političko-pravnog sistema. Ekonomski rast sam po sebi nije nikakvo rešenje ukoliko nije povezan sa ravnopravnom raspodelom dobara.



## **Gospodine de Šuter, recite nam koliko ljudi na svetu u ovom trenutku gladije?**

Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) procenila je da je u periodu od 2011-2013. godine svaka osma osoba u svetu, odnosno oko 842 miliona ljudi patilo od hronične gladi i nije imalo dovoljno hrane da bi vodili aktivan život. Ova statistika ipak ozbiljno potcenjuje problem gladi jer je zasnovana na potrebama odrasle osobe koja vodi sedeći, pasivan način života, dok većina siromašnih u zemljama u razvoju obavlja fizički zahtevne poslove.

Osim toga, zasnovana je i na proceni potreba na nivou domaćinstava i stoga ne uzima u obzir problem nepravedne distribucije unutar samog domaćinstva – na primer, diskriminaciju nad ženama i devojčicama u mnogim zemljama Južne Azije. Iako je nehranjenost, odnosno nedostatak unosa kalorija, jedan od problema, nikako nije jedini problem. Manjak mikronutrijenata – vitamina i minerala – makar je podjednako značajan i zabrinjavajući. Više od 100 miliona dece u svetu ima nedostatak vitamina A, dok je oko dve milijarde ljudi anemično i pati od ozbiljnog nedostatka gvožđa. Ukoliko se trudnica nalazi

u takvom stanju, to znači da će njeno dete biti ozbiljno ometeno u svom fizičkom i mentalnom razvoju. Ne zavaravajmo se; uprkos tome što je procenat gladnih ljudi smanjen sa 20 odsto svetske populacije na današnjih 13 odsto, problem gladi i neuhranjenosti je ogroman i zahteva snažnu političku akciju.

### **Koji su, po vama, glavni uzroci što toliki broj ljudi nema adekvatnu ishranu?**

Važno je ne posmatrati problem gladi kao jednostavan problem dostupnosti hrane. Ne postoje jednostavna rešenja: povećanje dostupnosti neto kalorija po glavi stanovništva putem povećanja proizvodnje ne garantuje smanjenje gladi; niti je ekonomski rast sam po sebi rešenje ukoliko nije povezan sa ravnopravnom raspodelom. Zemlje koje su napravile suštinske korake u borbi protiv gladi nisu nužno bogatije od ostalih. Ali one su kao prioritet svih resornih politika postavile smanjenje gladi i neuhranjenosti i radi njihovog eliminisanja primenjuju ozbiljne višegodišnje strategije. Politička volja je ključna. I ona, zauzvrat, može biti osnažena demokratizacijom, socijalnom pravdom i odgovornošću. Ovo zahteva odgovarajući pravni okvir kakav pruža zakon o ljudskim pravima.

### **Koje su vaše glavne preporuke vladama raznih država – šta bi one trebalo da urade da bi iskorenile glad?**

Naše preporuke podrazumevaju usvajanje više-resornog pristupa za borbu protiv gladi i neuhranjenosti, kombinujući posvećivanje pažnje poljoprivredi i uvrštavanje ishrane među mere zdravstvene zaštite, kao i koordinisane mere u oblasti obrazovanja, rodne ravnopravnosti, dostupnosti pijaćoj vodi, sanitarnih mera, stambene politike, ekonomskog razvoja u korist siromašnih, i trgovine. U mnogim slučajevima, kombinuju se kratkoročne intervencije i dugoročni pristupi. Vlade su definisale prehranbenu bezbednost i uhranjenost kao suštinske prioritete, šaljući jasan signal da primenjene strategije moraju da budu mnogo više od prostog dekora.

U međuvremenu, zahvaljujući učešću civilnog društva predstavljena su gledišta onih koji pate od prehrambene nesigurnosti i osigurava se da mere i programi odražavaju izazove sa kojima se oni suočavaju, kao i njihove potrebe. Uspostavljanje institucija koje prate progres u sprovođenju ovih mera takođe može značajno da pomogne, kao što može i da osigura da politički pritisak – i uložena novčana sredstva – ostanu prisutni tokom čitave izvršne faze ove strategije.

### **Postoji li uniformni sistem koji bi trebalo da bude izgrađen u svim delovima sveta kako bi svetsko stanovništvo bilo spašeno od gladovanja?**

Ne postoji jednostavan obrazac najbolje prakse koji bi sve zemlje trebalo da slede. Pravo na hranu je ljudsko pravo, priznato od strane međunarodnog prava, koje štiti pravo svih ljudi da se dostojanstveno prehrane, ili tako što će sami proizvoditi hranu ili tako što će je kupiti. Svakako, snaga pristupa prava na hranu je u njegovoj ukorenjenosti u domaćim procesima i njegovoj sposobnosti da ukaže na određene izazove prehrambene bezbednosti u pojedinačnim zemljama. Ipak, nekoliko zemalja, posebno u Južnoj Americi, preduzelo je pravne i političke korake koji će utabati put realizovanju prava na hranu. Na primer, zakonski okvir prava na hranu usvojen je tokom prošle decenije u Argentini, Gvatemali, Ekvadoru, Brazilu, Venecueli, Kolumbiji, Nikaragvi i Hondurasu. Realizacija je povremeno bila neadekvatna, kao što i usvajanje takvog pravnog i političkog okvira koji je ukorenjen u pravu na hranu nije magični lek za sve. Ali, s obzirom na to da su glad i neuhranjenost primarno problem političke odgovornosti, ovo je značajan korak.

### **Vi promovirate „agroekološku“ poljoprivredu. Recite nam kako vidite ulogu takve vrste poljoprivrede u ostvarivanju prava na hranu posebno u okolnostima sve izraženijih klimatskih promena.**

Konvencionalna poljoprivreda se oslanja na skupe inpute, doprinosi klimatskim promenama

i nije otporna na klimatske šokove. Jednostavno ona danas više nije najbolja opcija za proizvodnju hrane. Veliki deo naučne zajednice danas potvrđuje pozitivan uticaj agroekologije na proizvodnju hrane, ublaživanje posledica siromaštva i smanjenje klimatskih promena – a sve ovo je upravo potrebno u svetu koji raspolaže ograničenim resursima. Današnji nauka dokazuje da agroekološke metode mogu zapravo da imaju podjednak učinak kao i veštačka đubriva u povećanju proizvodnje hrane u oblastima koje su najpogođenije prehrambenom nesigurnošću. Agroekologija primenjuje ekološku nauku da bi dizajnirala poljoprivredni sistem, povećava plodnost zemljišta i štiti useve od štetočina oslanjajući se na prirodne cikluse.

Ogromne sume novca će najverovatnije tokom sledećih godina i decenija biti prebačene zemljama u razvoju u korist inicijativa za ostvarenje prehrambene bezbednosti i sprečavanje klimatskih promena. Taj novac ne bi trebalo da bude upotrebljen za podršku modelima obrade zemljišta i proizvodnje hrane koji nastavljaju da ugrožavaju samoodržive kapacitete prirode. Pre bi trebalo da bude usmeren ka agroekološkim alternativama koje su nam na dohvat ruke.

**Šta najčešće izaziva smanjenje zaliha hrane i neravnotežu između ponude i potražnje na međunarodnom tržištu? Da li su prehrambene kompanije odgovorne za povećanje cene hrane?**

Mnogi faktori doprinose naglom rastu cena hrane i neravnoteži između ponude i potražnje. Neki od ovih „fundamentalnih“ faktora su porast broja stanovnika i promenljiva ishrana, kao i sjedinjenje tržišta hrane i tržišta energije zahvaljujući industrijalizaciji procesa proizvodnje i prerade hrane. Ipak, novi faktori, koji nisu povezani sa zakonima ponude i potražnje, nedavno su izvršili pritisak na međunarodno tržište roba – i moraju biti zauzdani.

Glavna pretnja stabilnosti cena hrane je špekulacija prehrambenim proizvodima i stoga je to i

pretnja prehrambenoj bezbednosti i ostvarenju prava na hranu širom zemalja u razvoju. Špekulacija se sprovodi na različite načine i ima raznovrsne uticaje na cene hrane i prehrambenu bezbednost. Na fizičkim tržištima jedan od tipova špekulacije dešava se kada trgovci skladište hranu odlaganjem prodaje ili ubrzavanjem kupovine, čime stvaraju veštačku oskudicu. Ovo može da dovede do značajnog porasta cene hrane pod određenim uslovima – posebno tamo gde nad distributivnim kanalima dominira mali broj aktera, ili tamo se gde određena roba proizvodi samo u malom broju zemalja. Interes ovog tipa špekulacije je u zamagljivanju tržišta i profitiranju na nastaloj nesigurnosti. Ali akteri su primarni komercijalni operateri iz poljoprivrednog biznis sektora.

Drugi tip špekulacije dešava se na tržištu derivata, na kojem se trguje finansijskim proizvodima: fjučersima, svopovima, opcijama. Priroda ovog tržišta značajno se promenila tokom poslednjih deset godina, kao rezultat deregulacije iz 2000. godine kada je usvojen Zakon o modernizaciji robnih fjučersa. Ali takođe, zato što su institucionalni investitori, kao što su penzijski fondovi ili hedž fondovi, odlučili da investiraju u tržište roba radi zaštite od inflacije u vreme kada berza nije pružala dobru zaradu, i s ciljem da prošire rizike u strategiji portfelja. Špekulacija na fizičkim i finansijskim tržištima je kombinovano i u uzajamnom dejstvu napravila pustoš onima koji su zavisili od fer i stabilnih cena kako bi zaradili za život ili imali dovoljno hrane na svojoj trpezi.

Evropski parlament sada ispituje predloge komesara Barniera za redukovanje negativnih posledica finansijskih špekulacija, na primer nametanjem ograničenja finansijskim akterima ili povećanjem transparentnosti u trgovini vantržišnih derivata. Od suštinske je važnosti da ovaj sektor bolje regulišemo.

**Kakva je uloga civilnog društva u borbi za pravo na hranu?**

Civilno društvo na svim nivoima ima suštinsku ulogu u podršci usvajanju i realizaciji prava na

hranu. U mnogim zemljama civilno društvo je razvilo pokret prava na hranu, učestvovalo u osmišljavanju mera, kao i u nadzoru i razvijanju novih oblika odgovornosti. Na primer, usvajanje prava na hranu u meksičkom Ustavu usledilo je nakon 20 godina lobiranja od strane organizacija civilnog društva. Takođe, brazilsko civilno društvo ustanovilo je svog sopstvenog nacionalnog Izveštača za ljudsko pravo na zemlju, teritoriju i hranu, kome sopstvena legitimnost

omogućava da postane pregovarač i sagovornik sa vlastima. Nastanak globalnog pokreta za pravo na hranu prilika je koju treba iskoristiti. Zajedno sa usvajanjem okvirnih zakona za pravo na hranu i nacionalne prehrambene strategije zasnovane na ljudskim pravima, ovaj pokret predstavlja šansu da se napreduje u realizaciji mera koje su mnogo participativnije i samim tim bolje informisane i kadre da dopru do svih onih koji su prehrambeno ugroženi.



Milenko Srećković

# Skupe posledice jeftine hrane

Intervju: **Radž Patel**,  
kritičar savremenog prehrambenog sistema

**R**ADŽ PATEL je autor bestselera „Ugojeni i izgladneli – skrivena bitka za svetski prehrambeni sistem“ i najnovije knjige „Vrednost ničega“ – po čuvenom Vajldovom aforizmu „danas ljudi znaju cenu svega, a vrednost ničega“. U svojim knjigama kritikuje dominantni odnos prema hrani kao prema običnoj robi na tržištu i govori o alternativnim prehrambenim modelima koji su u savremenom društvu zanemareni ili potisnuti.

Patel je državljanin Sjedinjenih Američkih Država, rođen u Britaniji, kenijskog i fidžijskog porekla. Saraduje sa južnoafričkim pokretom bezemljaša i sa Via Kampesinom, najvećim međunarodnim seljačkim pokretom. Tokom svoje akademske obuke radio je u Svetskoj banci,

Svetskoj trgovinskoj organizaciji i Ujedinjenim nacijama, ali je vrlo brzo postao oštar kritičar tih institucija i učestvovao u organizaciji brojnih protesta protiv njih. Najpoznatiji od tih protesta bio je onaj u Sijetlu 1999. godine, na kom je oko 40 hiljada ljudi diglo svoj glas protiv štetnih posledica globalizacije.

Prema Patelu, mi ne živimo u demokratiji, jer ne odlučujemo ni o čemu suštinskom, već u „žalbokratiji“ – jer samo ako se dovoljno žalimo, možemo se nadati da će se nešto bar malo promeniti. Sa njim smo razgovarali o problemima koje proizvodi savremeni prehrambeni sistem, i na koji način je moguće hranu spasiti od diktata tržišta.



**Tvrdite da je jeftina, brza hrana prevara, da je u Americi vrednovana jer je vrlo jeftina ali da u stvari sa sobom nosi preskupu cenu. Koja je cena proizvodnje jeftine, brze hrane i koje su njene posledice koje zanemarujemo i ignorišemo?**

Jedan od primera koji je ljude izgleda najviše iznenadio prilikom čitanja moje poslednje knjige „Vrednost ničega“ jeste nalaz jedne indijske

istraživačke grupe da bi hamburger koji se prodaje za 1 dolar u Sjedinjenim državama koštao verovatno 200 dolara kad bi se uzeo u obzir štetan uticaj načina njegove proizvodnje na životnu sredinu. U tih 200 dolara čak nisu ni uračunati troškovi zdravstvene zaštite koji su potrebni za lečenje posledica konzumiranja takve hrane. Ukoliko način proizvodnje hrane iziskuje da se poseče šuma kako bi se na dobijenom tlu hranila stoka, onda nismo žrtvovali

samo drveće, već kompletnu ekosistemsku ulogu koju ta stabla imaju – stvaranje kiseonika, sprečavanje erozija, održanje biodiverziteta, kruženje hranljivih supstanci i vode, itd. Svemu tome može se odrediti dolarska vrednost, i ona je, kao što sam rekao, ispala mnogo veća nego što su ljudi očekivali.

U Sjedinjenim državama jeftina hrana i gorivo omogućeni su radničkoj klasi kao ustupak za niske nadnice. Usled siromaštva mnogi ljudi prinuđeni su da se hrane jeftino, iako im na kraju mnogo više novca ode na troškove lečenja zdravstvenih problema izazvanih lošom ishranom. To, međutim, nije nova pojava. U 19. veku, podsticanjem konzumiranja zašćerenog mlečnog čaja u Engleskoj – visoko kaloričnog, sa malo hranljivih sastojaka – obezbeđivale su se jeftine kalorije za radničku klasu, koja je više volela lokalnije, hranljivije napitke, poput piva. Proizvodnja i distribucija hrane imala je, istorijski, komplikovan odnos sa zdravljem. I danas moderni režim ishrane ima malo toga sa održavanjem radnika u životu, a mnogo više sa uslovima proizvodnje koji su deo kapitalističkog stvaranja profita.

**Kritikujete i koncept „zelene revolucije“ koji je najavljivao rešavanje problema gladi u svetu preko povećanja proizvodnje hrane.**

Zelena revolucija dobila je svoje ime 1968. od jednog zvaničnika Sjedinjenih država, koji ju je smatrao lekom za sovjetsku „crvenu“ revoluciju ili ‘belu revoluciju iranskog šaha’. Cilj Zelene revolucije bio je da obezbedi jeftinu hranu za ljude koji žive u gradovima kako oni ne bi postali komunisti. To je bio socijalni inženjering, namenjen sprečavanju ljudi da se organizuju u borbi za društvene promene. Zelena revolucija sprovedena je po visoku cenu – ona je sprečila zemljišnu reformu koja bi bila od koristi

milionima siromašnih ljudi širom sveta, i za kojim su ti ljudi vapili. Umesto toga, ona nas je zatvorila u sistem poljoprivrede zavistan od jeftinih fosilnih goriva i velikih količina vode, čega u 21. veku ima sve manje. A ipak danas i dalje ima poziva na novu Zelenu revoluciju, između ostalih, i od Bil Gejts fondacije.

**Koje posledice savremeni prehrambeni sistem ima po prirodu i prirodne resurse? Zašto su strane korporacije zainteresovane za kupovinu poljoprivrednog zemljišta u državama kao što je na primer Srbija?**

Današnji prehrambeni sistem mnogo je više „finansijalizovan“ nego što je nekada bio. Stvari koje nekada nisu bile smatrane robom, kao na primer autorsko vlasništvo nad semenom, ili stvari koje nisu mogle biti lako iznesene i prodane na međunarodnom tržištu, kao na primer zemljište u Srbiji, danas su sve više na prodaju.

Ništa od toga, međutim, ne prolazi bez snažnog otpora. Širom sveta – od provincijskih seljačkih borbi devedesetih, do predstavnštava Ujedinjenih nacija ranije ove godine, termini poput „prehrambenog suvereniteta“ počeli su da dobijaju na važnosti. Ideja prehrambenog suvereniteta sastoji se u tome da ljudi treba da imaju demokratsku kontrolu nad svojim prehrambenim sistemom. Krajnja ideja jeste da naš prehrambeni sistem treba da bude zasnovan ne na profitu, već na fundamentalnoj ljudskoj jednakosti. Međutim, kad – na svakom većem tržištu hrane – oko šest korporacija kontroliše više od 50 odsto tržišta, opšti interesi gube bitku sa privatnim. Sporazumi za koje ove korporacije lobiraju u Svetskoj trgovinskoj organizaciji podrivaju sposobnost zemalja da proizvode hranu na lokalnom nivou, ali i dovode do snižavanja socijalnih i zdravstvenih standarda.



CIP - Каталогизacija u publikaciji  
Nародна библиотека Србије, Београд

338.43(497.11)(045)

332.2(497.11)(045)

631.115.7:338.246.025.88(497.11)(045)

OTIMANJE zemlje : otpor i alternative /  
[priredio Milenko Srećković]. - Beograd :  
Pokret za slobodu, 2014 (Subotica :  
Neopress). - 50 str. ; 25 cm

„U ovoj publikaciji sadržani su najvažniji  
tekstovi o problemu otimanja zemlje koje je  
Pokret za slobodu objavljivao poslednjih  
nekoliko godina” --> str. 4. - Tekst štampan  
dvostubačno. - Tiraž 2.000. - Napomene i  
bibliografske reference uz radove.

ISBN 978-86-914291-5-7

a) Пољопривреда - Економски аспект -  
Србија b) Пољопривредно земљиште -  
Приватизација - Србија  
COBISS.SR-ID 209713420